

URBARI GOSPOŠTIJA PAZ, BELAJ I KOŽLJAK

Markus LEIDECK
Državni arhiv u Pazinu
Pazin, Vladimira Nazora 3

UDK 330.342.13:34>(497.5-37 Pazin)“16“
Izvorni znanstveni rad

Predmet su Rada urbari gospoštija Paz, Belaj i Kožljak zapisani u posljednjem dijelu zbirke urbarijalnih davanja arhivskog fonda HR-DAPA-12 Pazinska knežija. U početnom dijelu objašnjen je pojam urbara, potom slijedi analiza urbara i zbirki urbarijalnih davanja Pazinske grofovije iz 1578. godine i analiza urbara gospoštija Paz i Belaj te Kožljak. Nakon raščlambe urbarijalnih davanja i odredbi »statutarne« naravi navedenih gospoštija nalazi se transkribiran tekst urbara navedenih gospoštija s kojim je uspoređen tekst drugog djelomično sačuvanog primjerka.

Ključne riječi: Urbar, Paz, Belaj, Kožljak, odredbe »statutarne« naravi.

Keywords: Urbar, Paz, Belaj, Kožljak, provisions of »statutory« nature

Parole chiave: Urbario, Passo, Bellai, Cosliacco, disposizioni di natura »statutaria«

Urbari su po najužoj definiciji zbirke propisa kojima su se uređivali odnosi između feudalnih podanika (kmetova) i njihovih gospodara (vlastelina). Tako oni predstavljaju najvažnije izvore za proučavanje materijalno-ekonomske podloge feudalnog društva,¹ položaj podložnika prema gospodaru, koji tek u širokoj usporedbi urbarijalnih davanja raznih područja omogućuju uvid u socijalni položaj stanovnika jednog područja. Među urbarima nalazimo, međutim, i čitave feudalne kodekse koji, nakon opisa i popisa davanja i obveza podanika prema feudalnom gospodaru, sadrže i detaljna poglavlja »statutarnog« karaktera. Ta su poglavlja za struku od presudne važnosti jer donose niz informacija o funkcioniranju seoskih općina u vlasništvu feudalca, kao što su, primjerice, vijesti o izborima seoskih starješina (župana i podžupana) ili odredbama o patrimonijalnoj

¹ Katalog izložbe *Statuti, urbari, notari Istre – Rijeke – Hrv. primorja i otoka*, Historijski arhiv Rijeka, Rijeka, 1968., str. 17: »Objasniti feudalno društvo, društvene odnose i misaonu nadgradnju u njemu nije moguće bez poznavanja njegove ekonomske podloge. Podaci o toj materijalnoj podlozi feudalnog društva, o proizvodnim odnosima u vezi sa raspodjelom proizvodnih sredstava, sadržani su u sačuvanoj arhivskoj građi iz toga vremena. Najvažnijim izvorima za prikazivanje materijalnih prilika u feudalizmu smatraju se općenito urbari, katastici ili popisi zemalja feudalnih gospoštija, popisi obaveza i podavanja seljaka i sl.«

sudbenosti na određenom području.² U ovom se obliku urbari austrijskog dijela Istre moraju promatrati kao osnovni zakonici upravno-sudbenih tijela unutar feudalnog sustava i ekvivalentima statuta komunalnih zajednica mletačkog dijela Istre te zakonima kaštela i gospoštija kvarnerskog područja.

URBAR I ZBIRKE URBARIJALNIH DAVANJA PAZINSKE GROFOVIJE IZ 1578.

Urbarijalna davanja gospoštija Paz i Belaj te gospoštije Kožljak sačuvana su u prijepisima iz 18. stoljeća u dva primjerka. Radi se o prijepisu iz 1715. godine, a koji je 7. studenog iste godine ovjerio pazinski bilježnik Ivan Sloković (*Joannes Slocovich*) pohranjenom u Državnom arhivu u Pazinu (dalje: Arhivski primjerak³) te o nedatiranom i uobičajenom prijepisu sačuvanom primjerku pohranjenom u Muzeju grada Pazina (dalje: Muzejski primjerak⁴). U oba slučaja radi se o zbirka urbara od kojih se prvi i najveći dio odnosi na urbar sastavljen 1573. i potvrđen u Gracu 1578. godine. Pritom, radi daljnje analize primjeraka, valja istaknuti da je urbar pazinskog feuda iz 1578. godine sačuvan u četirima primjercima – prijepisima iz 17. i 18. st., i to redom: u prijepisu na njemačkom jeziku (jeziku izvornika) ovjerenom 10. svibnja 1660.,⁵ prijepisu prijevoda pazinskog kapetana Kristofora Rampela (*Christophoro Rampellio*) iz 1700.,⁶ koji je 10. rujna iste godine, kao i Arhivski primjerak, ovjerio bilježnik Sloković,⁷ te navedenim pazinskim primjercima. U nastavku se arhivska i muzejska zbirka sadržajno razlikuju od primjerka pohranjenog u Zavodu za povijesne i

² Ourbaru Pazinske grofovije kao feudalnom kodeksu u: Silvio MITIS, *La Contea di Pisino dal decimosesto al decimonono secolo*, Tipografia Gaetano Coana, Poreč, 1903., str. 4 – 5.

³ Dalje u bilješkama AP. Uvezani svezak dimenzije 215 x 295 mm restauriran i naknadno uvezan u kožu.

⁴ Dalje u bilješkama MP. Uvezani svezak dimenzija 205 x 285 mm, uvezan u kartonski omot. Urbar nema naslov na omotu ili ikakvu oznaku registraturne ili kasnije pohrane u muzeju ili knjižnici. Muzej Pazina i Pazinštine poklonio ga je Tugomil Ujčić 1. veljače 1974., o čemu svjedoči posveta na prvoj nenumeriranoj stranici.

⁵ Urbar je pohranjen u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, radi se o jedinom primjerku koji i završava ovim urbarom.

⁶ Ovaj primjerak pohranjen je u Zavodu za povijesne i društvene znanosti HAZU u Rijeci – dalje Akademijin primjerak. Kako ovaj primjerak nije mogao biti dan na uvid za potrebe ovog rada korišten je objavljeni prijepis istog urbara. Vidi: Vjekoslav BRATULIĆ, »Urbari pazinskog feuda (XVI. stoljeća)«, *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci*, sv. VIII – IX, Rijeka, 1963. – 1964., str. 141 – 204.

⁷ Bilješka o napravljenom prijepisu prijevoda i ovjera s potpisom, pečatom i inicijalima bilježnika (GS) nalazi se u obama slučajevima na kraju urbara Pazinske grofovije iz 1578. godine, a prije reformiranog urbara iz 1597., većim dijelom sadrže isti tekst koji u slučaju Arhivskog primjerka (str. 204) iz 1700. glasi: *Præmissum Vrbarium Comitatus Pisini, testor esse traduetum ex autentico germanicè conscripto, in hoc italicum idioma, ab Illmo Dno Christophoro Rampellio, Lib: Bar: à Kaisersfeldt, Equite Aurato, Comite Palatino, Sacra Casa Mstis Consiliario, ac olim huius Comitatus Capitaneo, (exceptis Zatichis Chersanensibus sub Rubrica Gimini; Depositione Matthæi Scarpin sub Cherbuni; et marginalibus annotatiobus postea additis; sienti etiam sub Rubrica Lindari in fine aliquo census adiuncto) ex cuius caractere mihi bene cognito fideliter extraxi aliena fida manu, et quia concordare inveni, in fidem me subscripsi, autenticavi, ac solito signo tabellionatus roboravi S. S. S. Pisini die 7. Novembris anno Domini 1715. Ego Joannes Slocovich Publicus Impli facultate Notarius mp.* Usporedi: Vjekoslav BRATULIĆ, »Urbari pazinskog feuda (XVI. stoljeća) (nastavak)«, *Vjesnik Historijskog arhiva u Rijeci*, sv. X, Rijeka, 1964. – 1965., str. 265.

društvene znanosti HAZU u Rijeci. Zadnji primjerak nastavlja s revidiranim odredbama o urbarijalnim davanjima iz 1597. i objašnjenjima radi utvrđivanja datuma i načina postizanja sporazuma o povećanim teretima te prijepisom niza kasnijih, a opsegom manjih akata o povećanju nameta zaključno s 1706. godinom.⁸ Naspram ovog, Arhivski i Muzejski primjerak nastavljaju s uvećanjima individualnih davanja mjesno prema komunima/općinama Grofovije, a unutar njih poimence po osobama. Dio koji se odnosi na Pazinsku grofoviju završava bilješkom iz 1666. godine o tome da su svi podanici prihvatili davanje desetine na masline i bilješkom o usklađivanju mjera iz iste godine. Iz Bratulićeva teksta razvidno je da se isti sadržaj nalazi i u Akademijinu primjerku.⁹

Sadržaj Akademijina primjerka ili zbirke, koji je Bratulić razložio u uvodnom dijelu svoga rada, a većim dijelom i transkribirao, posve je jasan. Sastavljen je iz potrebe feudalca, njegova kapetana i upravitelja da na jednom mjestu ima uvid u sve odredbe u svezi s davanjima podanika Grofovije. Ovaj princip usporediv je, zadržavajući na umu činjenicu da je riječ o temeljnom aktu feuda, sa statutima i zakonima komunalnih zajednica, kojima je ovaj oblik naknadnog unošenja ili dodavanja novih članaka, glava ili knjiga osnovnom tekstu uobičajen.

U odnosu na Akademijin primjerak sadržaj Arhivskog i Muzejskog primjerka i datacija ovjere Arhivskog primjerka (1715.) s obzirom na vlasništvo nad Grofovijom i predmetnim gospoštijama na prvi pogled djeluje nesuvislo. Naime, kneževska i grofovska obitelj Auersperg dolazi u posjed Grofovije 1666., a 1668. godine od grofova Barbo kupuje gospoštije Kožljak (*Wachsenstein*), Paz (*Paßberg*) i Belaj (*Bellay*). U tom trenutku Auersperzi ili Turjački su u posjedu čitave austrijske Istre, s iznimkom gospoštije Lupoglav, a s namjerom stvaranja nasljednog dobra (*fideicommissum*) od stečenih područja sa sjedištem u Belaju.¹⁰ Međutim, već 8. lipnja 1701. obitelj Auersperg, preciznije Franjo Karlo postavljeni upravitelj uz suglasnost svoje braće, odnosno nositelja majorata Franje Ferdinanda Auersperga, prodaje Pazinsku grofoviju Unutarnjoaustrijskoj dvorskoj komori. Pritom se, kako je u tekstu istaknuto, ne podrazumijevaju ranije ili kasnije te odvojeno kupljene ili naslijeđene, i u Pazinsku grofoviju i kapetanat inkorporirane susjedne gospoštije Paz, Belaj, Kožljak, Čepić, Kršan i Gradinje, koje su sa svim svojim pravima, ponovno potpuno separirane od Pazinske grofovije u upravnom i sudbenom smislu te ne mogu ni na koji način Auersperzi biti odgovorni za dotad poduzeti čin.¹¹ Nakon 1701., dakle petnaest go-

⁸ BRATULIĆ, sv. VIII – IX, str. 145.

⁹ U Akademijinu primjerku nalazimo i ovaj dio, a dr. Bratulić ga je objasnio na sljedeći način: »Zatim slijede povećanja urbarijalnih nameta većim dijelom radi privedenih kultura novih poljoprivrednih površina, a navedena su uglavnom individualno po imenu i prezimenu obveznika odnosno po naslovu ustanove (bratovštine) za komunske zajednice Pazin, Beram, Žminj, Gračišće, Zarečje, Novake, Pićan, Boljun, Vranju, Lovran i Grdoselo. Na kraju zbirke nalazi se kratka zabilješka o tome da su podanici Grofovije godine 1666. svojevrijedno izjavili i obvezali se na davanje desetine od maslina (podanici Lovrana ne u maslinama nego u ulju)...«

¹⁰ Camillo DE FRANCESCHI, *Storia documentata della Contea di Pisino*, a cura del figlio Carlo, editrice Società Istriana d'archeologia e storia patria, Venezia, 1964., str. 117 i 279.

¹¹ Tekst dijela kupoprodajnog ugovora glasi: *Hierunter aber sollen kheines weegs die entweder vorhero, od[er] ex post, vnd â parte von dem fürstlichen Auerspergischen Hauß Erkhauffte; oder Ererbte, vnd der graff[schaft] vnd Haubtmanschaft Mitterburg incorporirte Zu- oder Neben- Herrschafften Paßberg,*

dina prije sastavljanja pazinskih zbirki, predmetne gospoštije ponovno su odvojene od Grofovije, bez ikakvih dugovanja prema njenu vlasniku. Ostaje otvoreno pitanje ne radi li se možda o zbirci sastavljenoj za vrijeme vlasništva Auersperga, a od koje je dio koji otpada na urbar iz 1578. ovjeren tek 1715. godine, što dopuštaju dva rukopisa kojima je zbirka pisana. Na takvu mogućnost upućuje sedmo poglavlje gore spomenutog kupoprodajnog ugovora iz 1701. godine u kojem stoji da je prodavatelj, kao što je uobičajeno, dužan bez svake prijevare, u zamjenu za potvrdu, izručiti sve pisane dokumente kojeg god naslova i urbare.¹²

USPOREDBA ARHIVSKOG I MUZEJSKOG PRIMJERKA

U početku valja istaknuti kako Ivan Sloković nije prepisao Muzejski primjerak, a u doslovnom smislu niti Arhivski koji je, međutim, nakon završenog prijepisa usporedio s izvornim prijevodom ili ranijim prijepisom, ispravio pogrešno napisane i dodao ispuštene riječi ili sintagme te nakon provedenog kolacioniranja tekstova verificirao presliku. Nakon dijela s urbarijalnim davanjima podanika Pazinske grofovije Arhivski i Muzejski primjerak nastavljaju s gotovo u potpunosti identičnim tekstom o urbarijalnim davanjima na području gospoštija Paz i Belaj te Kožljak. Muzejski, pak, nije datiran niti je potvrđen, a u sitnim dijelovima je i nedovršen pa je vjerojatno stariji primjerak onaj Arhivski. Do ovog se zaključka dolazi na temelju usporedbe lokacije u Arhivskom i Akademijinu primjerku bočno unesenih opaski (nota bene), koje se u Muzejskom primjerku nalaze unesene unutar teksta urbara. Na ovaj zaključak, također, upućuju i razlike u broju podanika navedenih u popisima urbarijalnih podanika gospoštija Paz, gdje su ispuštena dva imena (*Micho Radglian* i *Bastian Stepanich*), a time i dvije obitelji ili selišta, te u popisu Šušnjevice, gdje su ispuštene također dvije osobe (*Ive Zoich q[onda]m Pietro* i *Marco Banovich*), ali je umjesto potonjega zapisan u trenutku sastavljanja urbara (*hora*) *Jure Bercarich*. Može se pretpostaviti da se prilikom prijepisa ispustilo imena podanika čiji se potomci više ne nalaze na području tih naselja, bilo da se radilo o izumiranju ili odseljavanju, a da pritom nije pridodana bočna napomena o učinjenoj intervenciji u tekst, što je bilo inače uobičajeno

Bellay, Waxenstain, Zepitsch, Kerschain, vnd Gradigna, mit einem Worth, all[e] andere à parte erkhauffte od[er] Ererbte güetters vnd gülden verstanden, sondern diese mit allen Ihren dependentien Recht vnd gerechtigkeiten, Wie vorhin von der graff[schaft] und Hauptmannschafft Mitterburg Wider völlig separirt, vnd hinfüro Weithers, Weder in Civilibus noch Criminalibus, oder sonsten in kheiner sacht, wie die Namen haben mag, darzu administrirt, vnd alle bisherige ex parte der graffschafft Mitterburg, tam in Præsentatione zu allen geistlichen: in disen zu vnd neben Herrschafften gelegenen Beneficien, alß auch sonsten in anderen Juribus vnd Hochheiten quocunq modo bißhero vngenombene Actus zu kheiner Consequenz gezogen werden (...). Arhivski fond HR-DAPA-12 Pazinska knežija, 5. Kupoprodajni ugovor 1701., f. 4v – 5r.

¹² *Isto, f 8v: Sibentens bey dergleichen kauffes die billichkeit in sich selbst erfordert, dass alle schriftliche documenta, vnd urbarien ohne aller list vnd hinterhaltigkeit außgefolget werden müessen; also wirdet auch diß orths der Herr Verkhauffer alß verstandener Administrator für sich seine Erben vnd Nachkom[m]en an Majorat gegen Einer hinauß Empfangenden gefertigten recognition, alle solche schriftliche Urkhundten, Documenten, wie dise immer namen habe[n] mögen, sambt dem Landschäfflichen Original kauffbrieff, und Vergleich, respectu der von der graffschafft Mitterburg zuzahlen habenden anlaagen, realiter zu extradiren...*

prilikom prepisivanja važnih akata čiji je sadržaj uslijed bilo kakvih izmjena rezultirao ispuštanjem pojedinih odredbi ili poglavlja.¹³ No, takva se pretpostavka u našem slučaju ne može sa sigurnošću braniti bez usporedbe s datiranim ranijim primjercima prijevera ili izvornikom, jer se i u Muzejskom i Arhivskom primjerku ponavljaju navedena prazna mjesta na kojima su trebala biti upisana imena podanika. Tako u obama primjercima nalazimo da je zemljište koje je obrađivao Jure Pezulich Quarantan u trenutku sastavljanja urbara bilo ispražnjeno – *vacuo*¹⁴, kao i da su tri udjela u zemljištima sela Vela Kraska zbog manjka podanika slobodna – *sono voti*.¹⁵

Arhivski primjerak u opsegu od 297 paginiranih stranica, od kojih je posljednjih 40 neispisano, prilično je oštećen u gornjem dijelu, ponajviše djelovanjem vlage zbog čega su zapisi gornjeg dijela sveska gotovo u potpunosti nečitki. Urbar je u novije vrijeme restauriran te ponovno uvezan. Počinje dvjema nepaginiranim stranicama, od kojih je na drugoj naslikan grb Pazinske grofovije. Slijedi prva paginirana stranica s naslovom *VRBARIO DEL CONTADO DI PISINO*. Potom slijedi kazalo sadržaja zbirke (*Registro sopra le Rubriche*) s navedenim stranicama. Urbar gospoštija Paz i Belaj zapisan je na stranicama 217 – 246, a gospoštije Kožljak 249 – 257.

Na početku Muzejskog primjerka nalaze se dva nefolirana lista, potom slijedi folijacija od 1 do 124 nakon čega još jedan nefoliran list. Ispisani su listovi od 1 recto do 76 recto, nakon čega slijedi četrdesetak neispisanih listova, od kojih je nekolicina izrezana. Na prvoj stranici (f. 1r) naveden je ponovno naslov: *VRBARIO DEL CONTADO DI PISINO* ispod kojeg stoji pečat rimokatoličkog crkvenog reda Družbe Isusove. Potom slijedi kazalo sadržaja zbirke (f. 2r – 3r) s djelomičnim navodima folija na kojima se sadržaj nalazi. Navodi folija prestaju zaključno s folijom 54 – rubrika *Caccie*. Kako su davanja gospoštija i opisana na kraju zbirke, tako su i u kazalu navedena na kraju.¹⁶ Obradivani urbari nalaze se u ovoj zbirci na folijama 65r – 75v za Paz i Belaj, te 76r – 79r za Kožljak.

Za kvalitetnu analizu teksta posebice u segmentu datacije nedostaju nam daljnji primjerci ovog urbara, a u ovom trenutku ne raspolažem podacima o njihovom postojanju – nema ih u državnim arhivima u Pazinu i Rijeci. Nejasno je navodi li se u katalogu izložbe *Statuti, urbari, notari* urbar Kožljaka tek kao primjer ili se misli na određen statut.¹⁷ U

¹³ Akademik Margetić, raspravljajući o sačuvanim prijepisima temeljnog akta Kaštela Mošćenica, u uvodnoj studiji o ispuštanju dijela starijeg teksta u, kako ga naziva, *riječkom rukopisu* iz 1705. godine piše: »Još je daleko važnije pitanje, je li riječki rukopis iz 1705. sačuvao nepromijenjeni sadržaj Mošćeničkog zakona iz 1627. god. Već je a priori upitno je li prepisivač baš sve prepisao ili je u to doba nevažeće odredbe komunske knjige naprosto ispustio, kao što se to i inače radilo: nevažeće, najčešće crtom prekrivene odredbe, prigodom novog prijepisa nije se uzimalo u obzir«; Lujo MARGETIĆ, *Mošćenički zakoni i statuti*, Srednjovjekovni zakoni i opći akti na Kvarneru, Knjiga prva, Zavod za kaznene znanosti Mošćenice Pravnog fakulteta u Rijeci, Adamić, Rijeka, 2006., str. 15.

¹⁴ MP, f. 72 r.

¹⁵ *Isto*, f. 76 v.

¹⁶ Nakon ovog dijela kazalo završava naknadnim upisom, pisan drugom rukom: *Decima d'olivo dietro la pag. ...64*.

¹⁷ Katalog izložbe *Statuti, urbari, notari Istre – Rijeke – Hrv. primorja i otoka*, str. 18: »S toga područja nismo izložili urbare pazinskih vazala, kožljačkih i dr. jer su, po veličini područja, u odnosu na pazinske, neznatni«.

Arhivu Republike Slovenije u kojem su, primjerice, sačuvani urbari gospoštije Lupoglav, ne nalazimo urbare ovih gospoštija s izuzetkom Kožljaka koji datira u sredinu 18. stoljeća, a sačuvan je unutar fonda Terezijanskog katastra za Kranjsku.¹⁸

URBARIJALNA DAVANJA GOSPOŠTIJA PAZ, BELAJ I KOŽLJAK

Predmet su ovog rada urbari gospoštija Paz, Belaj i Kožljak koje je knez Johann Weikhard von Auersperg kupio 1668., dvije godine nakon što od Kranjskih staleža uspjeva dobiti Pazinsku grofoviju. Osnovni problem pri obradi ovih urbara jest nedostatak datacije osnovnih dijelova urbara, kao i nedostatak uvodnih članaka urbara. Posljednji i naknadni unosi sadržani unutar popisa davanja za naselje Vela Kraska (*Vella Crasca*) u gospoštiji Kožljak datiraju iz 1692. i 1693. godine, a radi se o odredbama koje se odnose na nove podanike te gospoštije. U usporedbi sa zbirkom urbarijalnih davanja Pazinske grofovije, nalazimo znatne sličnosti. Tako u urbaru prema naseljima nalazimo među davanjima desetina od poljoprivrednih kultura i nov namet davanja desetina od uroda maslina, za koji je navedeno da su podanici s njime suglasni, odnosno da su pristali plaćati ga ubuduće. Kao kronološki najmlađi namet nalazimo ga na kraju davanja desetina pojedinog naselja. U usporedbi s Pazinskom grofovijom valjalo bi ga smjestiti u 60. godine 17. stoljeća. Toj dataciji sastavljanja teksta urbara odgovara, osim vremena preuzimanja Grofovije i tih gospoštija, i vrijeme kada je drugostupanjska sudbenost pripadala sudu Grofovije, što je vidljivo, primjerice, iz zapisa za Velu Krasku, a na što je već upozorio i De Franceschi.¹⁹ Nakon 1701. godine sudbenost nad gospoštijama objedinjenim pod nazivom Wachsenstein, ima patrimonijalni sud, koji kao i objedinjena Gospoštija ima sjedište u Belaju.²⁰ Osnovni je tekst urbara nesumnjivo znatno stariji od sredine 17. stoljeća, a dijelom se temelji i na osnovnim običajno-pravnim odredbama koje su vrijedile za pojedino naselje prije sastavljanja urbara.

U prvom dijelu urbara po naseljima su navedene podaničke obveze koje se mogu podijeliti na obveze koje naselja gospoštija moraju podmiriti kao cijelina, a koje su

¹⁸ Danijela JURIČIĆ ČARGO – Lilijana ŽNIDARŠIČ GOLEC, *Vodnik po urbarjih Arhiva Republike Slovenije*, 2. zvezek, *Urbarji v upravnih in rodbinskih fondih ter v delu Terezijanski kataster za Kranjsko*, ARS, Ljubljana, 2009., str. 138: »KOŽLJAK v Istri, gospostvo 154

1. AS 174 Terezijanski kataster za Kranjsko, škatla 41

2. Terezijanski kataster, RDA, Postojnska kresija. 163-5

3. [Stift register gospostva Kožljak] / s.d. [sreda 18. stoletja]

5. sreda 18. stoletja

7. papir; 64 stani; 23,5x35,5 cm; brez platnic

9. opravljeno restavriranje

10. IV. (knjižni blok močno poškodovan od vlage)

11. nemščina«.

¹⁹ Camillo DE FRANCESCHI, »I castelli della Val d'Arsa – ricerche storiche«, *Atti e memorie della Società Istriana di archeologia e storia patria*, vol. XV, Fasc. 1 – 2, Presso la Società Istriana di archeologia e storia patria, Poreč, 1899., str. 174: »Durante il breve periodo che gli Auersperg ebbero in proprietà la contea d'Istria, le signorie della Val d'Arsa venivano amministrare separatamente, meno che per gli affari giudiziari pei quali dipendevano dal Tribunale provinciale di Pisino«.

²⁰ *Isto*, str. 174 – 175.

zajedničke svim naseljima, potom obveze koje su specifične za pojedino naselje i tzv. počasti²¹ i individualne obveze podanika te obveze zadržane iz običajnog prava naselja ili područja.²² Nakon ovog slijede odredbe »statutarne« naravi,²³ a koje se sadržajno odnose, ovisno o naselju u većoj ili manjoj mjeri, na uređenje uprave, sudstva i održavanja reda. Unutar pojedinog naselja tekst je podijeljen na nenaslovljenu početnu cjelinu u kojoj su navedeni redoviti i izvanredni nameti, potom slijede imena podanika (*Nomi delli sudditi*), zatim posebna davanja (*Censi particolari*), desetine (*decime*) i tlaka (*rabotte*).

TERITORIJALNA NADLEŽNOST GOSPOŠTIJA S PODJELOM OBRADIVIH POVRŠINA I BROJEM SELIŠTA

Naselja opisana u urbarima abecednim su redom: Brdo, Grobник, Letaj, Paz, Posert, Šušnjeвица i Vela Kraska.²⁴ Za svako je naselje naveden broj terena koji mu pripadaju, potom njihova podjela na dijelove (*maso*) te podjela posljednjih na broj podanika. Broj podanika u idealnim uvjetima odgovarao bi broju obradivih površina, odnosno, svakom bi pripadao jedan cijeli udio. U praksi su, međutim, pojedine obitelji držale i obrađivale 1,5 ili 2 dijela terena, u prividnom posjedu odnosno u trajnom nasljednom zakupu. Ta je podjela u skladu s prirodom urbara nastala zbog prikazivanja podjele poreza i podavanja po zemljištima, a potom na podanike kojima su tereni dodijeljeni, međutim, granice zemljišta, kao i granice sela nisu sustavno opisivane, poput, primjerice, slučaja s urbarom Pazinske grofovije iz 1578. godine, kada je to učinjeno zbog olakšavanja kasnije identifikacije opsega pojedinog terena. Susljedno potonjem valja zadržati u vidu dvije činjenice. Prva, lako uočljiva činjenica jest da u urbaru niti za jedno naselje nije naveden površinski opseg zemljišta koji pripada pojedinom selištu, pa čak ni minimum, odnosno osnova za funkcioniranje pojedinog gospodarstva unutar poreznog sustava. Druga je činjenica u svezi s nesrazmjerom broja terena i podanika u odnosu na broj upisanih redovitih poreza (*ordinaria*), što upućuje na različit opseg zemljišta koje pripada pojedinom selištu.²⁵ Od šest terena koji pripadaju selu Vela Kraska, gospoštija Kožljak zadržava u neposrednoj obradi dva, vjerojatno najkvalitetnija, za koja je u urbaru predviđena trećina redovitog poreza.

²¹ Usp. Lujo MARGETIĆ, *Grobnički urbari*, Katedra Čakavskog sabora Grobnišćine, Rijeka, 1995., str. 73 – 84.

²² U daljnjem tekstu zbog složenosti prikazivanja i različitog navođenja obveza podanika u izvorniku obveze će biti prikazane pojedinačno s osvrtom oblika davanja prema naseljima.

²³ Termin »statutarne naravi« preuzet iz istoga Margetićeva rada.

²⁴ Naselje Vella Crasca (prilagođeno hrvatskom standardu Vela Kraska) danas ne postoji, lokacija sela nije identificirana, a nije zabilježena ni u abecednom imeniku bivših naselja i djelova naselja u: Mirko KORENČIĆ, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971*, Djela Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti, knj. 54, Zagreb, 1979. Naselje Posert koje danas također više ne postoji zabilježeno je u navedenom abecednom imeniku; *Isto*, str. 888.

²⁵ Uzevši u obzir navedeno, sve upućuje na različit način razgraničenja terena, određen prema prirodnim granicama, »cunfinima i zlamenjima«, a ne drugačijim sustavima premjeravanja zemljišta.

Paz i Belaj²⁶

Komun/općina Paz (*Passpergh*) – 9 terena na 48 dijelova među 46 poreznih obveznika.

Selo Posert (*Possert*) – 5 terena na 15 dijelova među 14 poreznih obveznika od kojih su dvojica *uživala* dva dijela.

Letaj (*Letai*) – 5 terena na 22 i pol dijela među 19 poreznih obveznika.

Komun/općina Šušnjeвица (*Susgneviza*) – 7 terena podijeljenih na 36 poreznih obveznika.

Komun/općina Brdo (*Berdo*) – 12 terena na 57 dijelova podijeljenih među 62 porezna obveznika.

Grobnik (*Grobnich*) – 6 terena na 18 dijelova podijeljenih među 15 poreznih obveznika.

Kožljak

Vela Kraska (*Vella Crasca*) – 6 terena od čega dva u neposrednoj obradi gospoštije Kožljak, a preostala 4 na 28 dijelova podijeljenih među 28 poreznih obveznika.

NOVČANE I NATURALNE OBVEZE PODANIKA

Odredbe o urbarijalnim davanjima kojima podliježu podanici svih gospoštija

Contribuzione ordinaria ili redoviti porez ubiran je po naseljima gospoštija na sljedeći način: Paz plaća 164 lire što s uvećanjem za novi namet od 20% iznosi 196,16 lira kojima se dodaju dvije lire Baštijana Ambrozića (*Bastian Ambrosich*) za novi zakup; Posert plaća 101 liru; Letaj 95 lira i 10 solda što uvećano za 20% iznosi 114 lira i 12 solda; Šušnjeвица 247 lira i 19 solda, a uvećano 297 lira i 11 solda; Brdo plaća 269 lira odnosno 322 lira i 16 solda s novim poreznim uvećanjem; Grobnik 120 odnosno 144 lira; i Vela Kraska čiji redoviti porez iznosi u njemačkoj valuti (*valuta alemagna*) 107 rajnskih forinti, 21 krajcara i 3 beča (*bezza*).

Contribuzione straordinaria ili izvanredni porez podanici su gospoštija bili dužni plaćati Kranjskoj (*Provincia del Cragno*) u iznosu koji ona iz godine u godinu (*d'un'anno all'altro*) određuje. U Veloj Kraski, u skladu s podjelom alodija između gospodara i podanika u omjeru 1:2, trećina je izvanrednog nameta otpadala na gospoštiju.

Huebgelt ili zemljarinu su podanici svih naselja, izuzev Vele Kraske, plaćali odvojeno od izvanrednog poreza. Zemljarina je na cijelom području iznosila 1 rajnsku forintu (*fiorin*)

---

²⁶ Kako su urbarijalna davanja gospoštije Paz i Belaj u urbaru navedena zajedno, tako ih ni na ovom mjestu ne razdvajamo. Na isti način opis ovih dviju malih gospoštija daje i Camillo De Franceschi, dok Kožljak navodi zasebno. Vidi: Camillo DE FRANCESCHI, »I castelli della Val d'Arsa...«, str. 152 – 197; ISTI, »I castelli della Val d'Arsa, ricerche storiche«, *Atti e memorie della Società Istriana di archeologia e storia patria*, vol. XIV, Fasc. 1 – 2, Presso la Società Istriana di archeologia e storia patria Parenzo, 1898., str. 337 – 395.

koja je uvećana za 45 krajcara novog nameta po terenu. Uzevši u obzir da jedna forinta čini 60 krajcara, vidljivo je da se radi o uvećanju nameta za 75%.

Redoviti godišnji namet (*Ordinario censo*), koji su podanici nazivali dohodak (*dohodach*) obračunat je za naselja Posert, Letaj i Grobnik u iznosu od 6 lira i 6 solda (1 dukat) za svaki cijeli udio u terenu. Stanovnici Brda dužni su zbirno za *dohodach* i oslobođenje od ručne tlake plaćati 14 lira po cijelom udjelu u terenu, a u ukupnom iznosu od 806 lira prema Muzejskom, odnosno 814 lira i 10,5 solda prema Arhivskom primjerku. Slično Brdu stanovnici Šušnjevice plaćali su zajedno dohodak i tlaku, međutim, podavanje nije jednako razrezano po udjelima zemljišta. Na ovom mjestu izražen je iznos i zbirno za cijelo selo u iznosu od 462 lire i 15 solda. Pojedini stanovnici istog naselja bili su dužni plaćati i manji porez za ograde (*per ograda*) u iznosu od pet solda do dvije lire. Župani i podžupani tih naselja bili su izuzeti od tog nameta, osim ako, u slučaju Brda, nisu posjedovali više od jednog udjela terena.

Počasti su vrlo stare obveze koje vjerojatno sežu u vrijeme prije pisanja predmetnih urbara. Radi se o davanjima u određeno vrijeme kojima su se podvrgavali podanici gospoštija pojedinačno. Tako su podanici iz Poserta i Letaja bili dužni u vrijeme poklada davati Gospoštiji po udjelu u terenu po jednu kokoš. Ovaj je porez na ovaj način i opisan kod davanja Letaja, a kod sela Posert je navedeno da se radi o 15 kokoši. Župan i podžupan Letaja pritom su bili oslobođeni (*sono franchi*) tog nameta. Slično njima i svaki je podanik Grobnika bio dužan dati godišnje po jednu kokoš, ne navodeći vrijeme davanja, a od čega su, kao i u slučaju Letaja, bili oslobođeni župan i podžupan.

Namate na blagdane svetaca zaštitnika i sajmovia, koje su organizirali na te dane, također su imali obvezu namiriti. Podanici Letaja su, primjerice, bili dužni u nedjelju nakon slavlja sv. Bartola, što je bio njihov sajmišni dan, dati četvrtinu škopca u vrijednosti od 2 lire i 8 solda, a Grobničani su pak, na dan sv. Mihovila Arkandela bili dužni kao komun dati stražnju četvrtinu dobrog škopca u težini od 12 libri i jedan kruh ili 2,8 lira.

Podanici sviju navedenih naselja u urbaru bili su obvezni svojim gospoštijama na *Dan svete Jelene* dati po jedan sir za svako stado (*ogni lanco*; u Kožljaku *lanco o greggo*) sitne stoke. To je davanje u Veloj Kraski u kožljačkoj gospoštiji bilo podložno povećanju nameta, u slučajevima kada se kras u blizini jezera (Čepičkog jezera – op. a.), a koji je bio rezerviran za ispašu stoke kaštela, prepuštao u najam podanicima. U takvim su slučajevima podanici bili dužni dati dva sira po stadu. Odredba se danas čini nedorečenom jer nije naveden broj grla koji bi stado trebalo imati, kao niti težina sira. Ako se, pak, ima na umu da se pod pojmom *lanco* podrazumijevao određen broj grla stoke, kao i da je težina sira bila također općepoznata svim ugovornim strankama, jasno je da su ravnatelji ili vlasnici gospoštija smatrali nepotrebnim takve podatke unositi u urbare.

Porez na mlinove reguliran je u rubrici *Censi particolari* i iznosio je 6 lira i 6 solda. Zabilježeno je ukupno devet mlinova od čega su u Brdu bila tri, od kojih je jedan bio

mlin Gospoštije,²⁷ u Letaju dva i polovica mlina koji je pripadao Gospoštiji te u Posertu, Šušnjevici i Grobniku po jedan mlin.

Decime/desetine poljoprivrednih proizvoda sva su naselja bila obvezna podmirivati, a riječ je o desetinama žitarica (u davanjima Vele Kraske preciznije pšenice i raži te kultura prosa i sirka), povrća, vina, konoplje, lana, s izuzetkom Letaja, te maslina, za koje je navedeno da će se davati ubuduće ili da su podanici suglasni s njom, uz izuzetak Šušnjevice gdje se ona ne navodi. Pored navedenih desetina stanovnici svih naselja bili su dužni davati i desetine u prirastu svinja, janjadi, kozlića, kao i desetine od meda. Na primjeru Paza vidljivo je kako se ta odredba primjenjivala – naime, podanici su za prirast od četiriju do šest grla stoke bili dužni dati polovicu, a za prirast od sedam do trinaest grla, cijelu životinju. Prema urbaru četvrtina desetine u janjcima i kozličima naselja Posert, Letaj, Brdo, Grobnik i Šušnjevica pripadala je župniku.

Odredbe o urbarijalnim davanjima koje se odnose na jedno naselje

Uz davanja koja su vrijedila za sva ili nekoliko naselja, u urbaru se nalaze popisana i davanja specifična za pojedino naselje. Nalazimo ih prije svega u davanjima podanika Paza. Oni su bili dužni za uzdržavanje jednog službenika (*servitore*) Gospoštije godišnje plaćati 35 lira te 35 stara dobre mješavine (*mistura bona starolli*) žitarica. Oni su bili dužni plaćati namet koji zovu *Marche*. Radilo se zapravo o tri nameta: za svako ognjište plaćalo se 1 lira i 4 solda, potom oni koji su posjedovali krupnu stoku plaćali su godišnje za svako grlo (osim volova i teladi) po tri solda i, na kraju, za svakih pet ovaca koje daju mlijeko po jedan solad. Ovi su nameti ukupno za cijeli komun godišnje iznosili 72 lire. Nadalje, morali su prilikom klanja jedne ili više svinja dati gospodaru jednu plečku, a oni koji ih tijekom godine nisu klali ili ih nisu uzgajali, bili su dužni platiti osam solda po poreznom obvezniku. Vlasnici ovaca bili su dužni godišnje davati i polovicu životinje i kožu te životinje, a oni koji ih nisu držali, plaćali su 12 solda po poreznom obvezniku. Od ovih su nameta župan i podžupan bili oslobođeni. Za sitnu stoku preuzetu na skrb od osoba koje nisu bile podanici ove gospoštije, dužni su bili za svako nerodno grlo na koje se ne obračunava desetina platiti gospodaru dva solda, a preuzeti su ih smjeli samo uz prethodno dopuštenje.

Ako bi gospodaru tijekom godine zatrebale kokoši, pilići ili jaja, podanici su mu Berda bili dužni prodati ih prema utvrđenim cijenama: par kokoši za jednu liru, par pilića za osam solda, deset jaja za dvije libre, a meso po dva solda po libri te jednu ovcu za 3 lire.

Tlaka/Rabotte

Ručna tlaka osnova je radnih obaveza feudalnog sustava dok je rad sa zaprežnom stokom (zaprežna tlaka) već njena nadgradnja. Ona je u ovim urbarima odmjerena različito od naselja do naselja, negdje opisno, negdje gotovo tablično, a nekoliko je naselja uz godišnju novčanu naknadu izuzeto od cijelog ili dijela manualnog rada. Bez navoda dana

---

²⁷ Gospoštija posjeduje jedan mlin koji je u trenutku sastavljanja urbara bio u najmu Giovannija Giacoma Bagna za naturalno davanje u mješavini brašna u količini od 10 spudi.

tlake u godini, opisno se navodi da su, primjerice, podanici Paza bili dužni obrađivati polja, livade, vinograde i vrtove potrebne kaštelu, a podanici iz Poserta raditi sve što je potrebno na posjedima čiji se prihodi očekuju u dvorcu u Belaju na korist gospodara.

Svaki je od podanika iz Grobnika bio dužan godišnje odraditi 17 dana tlake kojima je, uz manualni rad, košnju, radove prilikom sisanja i žetve žitarica, rad motikom, rad u vinogradu, pripadao i rad sa zaprežnom stokom. Ručna tlaka svakog podanika iz Letaja iznosila je dvanaest dana godišnje. Svaki je podanik Vele Kraske, slično stanovnicima Brda, koji *od starine* otkupljuju tlaku,²⁸ i Šušnjevice,²⁹ bio dužan za oslobođenje od ručne tlake platiti godišnje Gospoštiji iznos od 15 lira za jedan dio zemlje. Podanici Vele Kraske morali su, pak, raditi i pri sjenokoši i branju grožđa, za što im se, kao i pri drugim radovima, zauzvrat davao dnevno po kruh (*se gli dà il vito di pane*).

Dovoz i opskrba ogrjevnim drvom kaštela gospoštija, kao oblik zaprežne tlake, uređen je u urbaru podjelom na sljedeća četiri naselja: Paz, Posert, Brdo i Vela Kraska. U Pazu su porezni obveznici morali na svaka četiri vola dovesti godišnje devet vozova drva iz vlastite šume, a u Posertu šest vozova. U Veloj Kraski su za Božić morali na svaka dva vola dovesti po jedan voz drva, a u Brdima su vlasnici volova za svakog poreznog obveznika morali u kaštel dovesti po voz drva u vrijeme Božića i Uskrsa.

Kosidba i prijevoz sijena bili su obveza podanika Paza, Letaja, Grobnika i Vele Kraske. Podanici su Paza u okviru ovog nameta bili dužni kositi, grabljati i prevoziti sijeno, a Gospoštija im je za te dane imala obvezu osigurati hranu prema propisima upravitelja. Kada bi, pak, Gospoštija sama organizirala kosidbu, porezni su obveznici bili dužni platiti 12 solda za sjenokošu, s time da su i dalje bili dužni grabljati i prevoziti sijeno. Podanici iz Letaja moraju po dva dana na svaka četiri vola voziti sijeno u kaštel, a Grobničani su morali po jedan dan godišnje raditi na grabljanju i dva na prijevozu sijena.

Prijevoz do morske luke je kao oblik zaprežne tlake nametnut svim poreznim obveznicima Gospoštije. Porezni obveznici svih naselja navedenih u urbarima bili su, dakle, dužni svoje desetine (u urbaru je ponegdje navedeno o kojim je desetinama točno riječ; žita ili vina) kao i davanja Gospoštiji prevesti do morske luke. Gotovo se sa sigurnošću može utvrditi da je bila riječ o plominskoj luci.³⁰

Prijevoz soli je zaprežna tlaka koju su sva navedena naselja bila obvezna izvršavati na zahtjev i prema potrebi gospodara, a o vlastitom trošku. Na temelju zapisa ovog nameta za Letaj i Velu Krasku vidljivo je da se radi o soli koja se kupovala u koparskoj luci. Ova se tlaka u prvom redu, a vjerojatno i u potpunosti, odnosi na vlasnike konja, kako stoji u opisima davanja za Velu Krasku, Šušnjevicu i Brdo te konja i magaraca, kako stoji u opisu za Grobnik.

²⁸ MP, f. 74 r: ... *alle quali anticam[en]te erano obligati satisfano col denaro compreso con Dohodach...*

²⁹ Vidi: *Dohodach*.

³⁰ U opisu davanja Vele Kraske navedeno je da se ogrjevno drvo za prodaju transportira i prodaje u plominskoj luci te se analogno tome, kao i činjenici da se radi o najbližoj morskoj luci, može utvrditi da se i kod ovog oblika tlake radi o istoj luci.

Prijevoz žitarica, odnosno brašna, do i od mlina je također zaprežna tlaka, a odvijala se slično kao i prijevoz soli i nošenje pisama prema potrebi feudalnog gospodara. Odredbi prema urbaru podliježu podanici Paza i oni iz Poserta.

Nošenje pisama (*portar lettere*) također je spadalo u tlaku. Udaljenost do koje su se nosila pisma bila je različito odmjerena od naselja do naselja. Ovu su obvezu podanici imali izvršavati uvijek kad se za to javila potreba gospodara. Obveza nošenja pisama očito je postojala za komun/općinu Paz, iako u obrađivanom tekstu nije zabilježena. Na ovaj zaključak upućuje upis među obvezama Poserta da su dužni nositi pisma daleko kao i oni iz Paza. Za Letaj udaljenost nije određena prostorno već vremenski – na udaljenost od pola dana. Podanici Šušnjevice bili su dužni nositi pisma na udaljenost do Rijeke i Trsta, podanici Grobnika do Rijeke, Pule, Kopra i drugih mjesta slične udaljenosti. Podanici Vele Kraske bili su dužni nositi pisma svaki put kada to zapovijedi Gospoštija bez navoda udaljenosti. Među podavanjima Brđana nije zabilježen ovaj oblik tlake.

Radovi na održavanju kaštela i infrastrukture ili jednom riječju *fabbrica*, izvanredan je i vjerojatno izniman oblik ručne i zaprežne tlake kojem su bili podložni svi podanici gospoštija. Ponovno, kao i kod nošenja pisama, podanici su bili dužni raditi na vlastiti trošak. Pretežito je riječ bila o radovima na održavanju kaštela. Grobničani su, primjerice, bili dužni raditi na kaštelu u Kožljaku ili, kako je navedeno, drugom prebivalištu gospodara. No, postojala je i obveza održavanja cesta, mostova i terena manualno i volovima, što je navedeno u radnim obvezama podanika Brda.

Lov (*caccia*) je također bio oblik tlake kojoj su se stanovnici Poserta, Letaja, Vele Kraske i Šušnjevice morali odazvati svaki put kad to zapovijedi Gospoštija.

Rad uz financijsku naknadu

Kad su u pitanju bili veliki radovi Gospoštije, podanici Grobnika bili su dužni raditi svaki po dva dana i taj im se rad morao platiti: za rad s volovima po 1 liru, za ručnu tlaku od sv. Jurja do sv. Mihovila po 10 solda, a nakon tog dana 8 po danu, odnosno po 5 solda za rad žena. I podanici Vele Kraske na sličan su način, unatoč otkupu od tlake, bili dužni uz novčanu naknadu raditi na imanjima Gospoštije. Pritom su morali raditi i ručno i volovima, za što ih se plaćalo po danu oranja 2 lire, za manualni rad muškaraca po 10 solda, odnosno 8 u novcu i 2 u hrani te za rad žena po 6 od čega 4 u novcu i 2 u hrani. Osim toga, Gospoštija je bila dužna za prehranu osigurati za svaku dvojicu radnika u razdoblju od sv. Jurja do sv. Mihovila dva vrča (*sbanni*) vina prema pazinskoj mjeri, i star žitarica pazinske mjere na pet osoba, a od dana sv. Mihovila do sv. Jurja star žita na svakih sedam radnika, ali bez vina. Pri svim radovima bili su dužni sudjelovati i župan i podžupan, koji su dobivali hranu poput ostalih radnika. Oni koji se ne bi pojavili u odgovarajuće vrijeme, nisu bili plaćeni za taj dan. Ako bi takvi usprkos uputama podžupana uporno i tvrdoglavo odbijali odraditi tlaku, bili su dužni, uz plaćanje kazne od 4 lire, nadoknaditi i eventualnu štetu nastalu njihovim nedolaskom. *Prema starom običaju* i podanicima se Brda, koji su također otkupljivali svoju ručnu tlaku, imao platiti rad ili su im se umanjivala davanja

prema sljedećem troškovniku: za dan oranja ili drugi rad s četiri vola plaćala im se jedna lira, za dnevnicu rada s dva vola 10 solda, a za manualni rad od 6 do 12 solda.

U ovim opisima nalazimo i odredbe o trajanju radnog dana, a sa sigurnošću se može ustvrditi da se ovaj obrazac radnog dana ponavljao i kod »stvarne« odnosno neplaćene tlake. Radovi podanika iz Vele Kraske morali su početi unutar prve dnevne ure, točnije prvog sata od svitanja, i završiti kada padne sunce. Podanici iz Brda bili su obvezni početi s radom u zoru ili najkasnije kad se pojavi sunce na njihovu ili kršanskom ozemlju, a tko bi kasnio ili nije radio u skladu s običajem, nije bio plaćen za taj dan. Oni, pak, koji se ne bi pojavili, bili su kažnjeni iznosom od po jedne lire.

ODREDBE »STATUTARNE« NARAVI

Odredbe o funkcijama

Župan i podžupan

Župani i podžupani seoske su starješine i bili su poveznicama između feudalnog gospodara i podanika. Pripadala im je uprava i sudbenost u manjim prijestupima unutar granica komuna ili sela. Osim toga, bili su zaduženi i za koordinaciju radova i najavu tlake.³¹ Iz urbara doznajemo ponešto o njihovim funkcijama, obvezama i privilegijama. Podanici Paza, primjerice, birali su župana i podžupana na blagdan sv. Jelene, a potvrđivao ih je vlasnik gospoštije. Bili su oslobođeni plaćanja niza naturalnih davanja i djelomice novčanih davanja. Oni su, dakle, bili oslobođeni tlake, davanja plečki i dviju četvrtina ovce, ali su morali pomagati pri svim radovima tijekom kojih ih se hranilo kao i ostale. Poput ostalih sumješšana bili su dužni prevoziti svoje desetine i namete do morske luke. Budući da su djelovali kao veza između gospodara i podanika, koordinirali su u dogovoru s upraviteljem ili namjesnikom (*governatore* ili *fattore*) imanja obvezne tlake svojih sumješšana na imanjima Gospoštije. Grobnički župan i podžupan bili su, pak, dužni pomagati tijekom radova na kaštelu (*fabbrica*), ali su zato bili oslobođeni tlake, davanja peradi i poreza zvanog *dohodach*. Plaćanja dohodaka bili su oslobođeni i župani i podžupani svih ostalih naselja u kojima je postojao taj namet, s izuzetkom Brda u kojem ga nisu plaćali ako su obrađivali manje od jednog udjela zemlje. Podžupan Brda također je bio obavezan večer prije radova najaviti sumješšanima koji se poslovi moraju odraditi sljedeći dan.

Kao što je navedeno, župani su imali i određene sudbene ovlasti na području svoga sela ili komuna. Fragmentarne odredbe o prvoj razini patrimonijalne sudbenosti, onoj komunskoj, nalazimo unutar urbara za naselja Brdo i Vela Kraska. Kako se radi o

³¹ O funkciji župana i podžupana vidi: Vjekoslav BRATULIĆ, »Funkcije župana u općinskim zajednicama na području Pazinske grofovije (16.-17. stoljeće)«, *Jadranski zbornik*, 7, Pula – Rijeka, 1969., str. 147 – 160; Danijela JURČIĆ ČARGO, *Gospodarski razvoj lupoglavskega gospostva v 16. stoletju v luči urbarjev in urbarijalnih zapisov 1523 - 1573*, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana, 1999., str. 19 – 22 i 70 – 71.

ravnopravnim tijelima u upravnom i sudbenom pogledu, tako možemo pretpostaviti da su slične, ako ne i istovjetne, odredbe vrijedile i za ostala naselja obrađivanih gospoštija. Sud Vele Kraske usporediv je, dakle, s prvostupanjskim sudom, a sudbenost je pripadala županu i sucima. Priziv na presudu nezadovoljna je strana mogla podnijeti u Pazinu (*al foro di Pisino*). U slučaju krivičnih predmeta župan je o tome bio dužan obavijestiti upravitelja Gospoštije te potom poslati obavijest i u Pazin. Ove odredbe datiraju iz razdoblja kad su Auersperzi bili u vlasništvu Grofovije i Gospoštije (1668. – 1701.). Nakon 1701. godine Auersperzi su formirali za svoja objedinjena imanja zaseban sud sa sjedištem u Belaju, koji je u razdoblju Druge austrijske uprave prerastao u Kotarski sud u Belaju. S druge strane, među odredbe »statutarne naravi« Brda, nalazimo odredbe koje se mogu pripisati jedino zaglavnom sudstvu. Tako, ako se tko suprotstavlja gospodaru dizanjem ruke na njega, kažnjavao se gubitkom glave, za manje prijestupe prijestupnik bi dobivao tri udarca (*strape*) užetom i kaznu od 100 lira; tko bi, pak, digao ruku na upravitelja (*fattore*), bio bi kažnjen odsijecanjem desne ruke, a za manje bi prijestupe prijestupnik bio novčano kažnjen sa 100 lira; tko bi digao ruku na slugu gospodara, ili župana i podžupana, padao je pod kaznu od 32 marke, a za manje prijestupe kazna je iznosila 5 maraka. Ove odredbe stoje kao upozorenje eventualnim pobunjenicima protiv vlastelina ili njegovih službenika.

Čuvari dobara – saltari i gvardijani

Komun/općina Brdo godišnje je birala svoje čuvare zemlje – *saltare*, koji su bili obavezni čuvati polja, vinograde, zabrane (*prepoved*) i šume. Njihova je dužnost bila prijaviti one koji su nanosili štete, a u slučajevima kada su im počinitelji ostajali nepoznati, morali su štete sami nadoknaditi i isplatiti desetinu gospodaru. Od kazni koje nisu prelazile 10 lira, trećina je pripadala gospodaru, a ostatak županu i saltarima. U urbaru su predviđene i kazne za počinitelje. Tako su krivci za štete na vrtovima i vinogradima bili dužni, *prema starom običaju*, osim nadoknade štete i desetine, platiti kaznu od 2 lire za štetu nastalu danju, a za onu nastalu noću 4 lire.³² Na ovom mjestu nalazimo formulaciju u skladu sa starim običajem (*conforme l'uso antico*) čime se može utvrditi da je pisani tekst nastao na temelju ranijih odredbi i sporazuma podanika s feudalcem. Nadalje, osobe čija je stoka bila zatečena u zabrani (*prepoved*), dužne su bile po grlu platiti 4 solda; ako su bile zatečene u zavodu (*savod*), 10 solda; ako, pak, u šumama, 10 lira. Tko bi bez dopuštenja posjekao drva za građu ili drva koja nose plodove, padao je pod kaznu prema volji gospodara, ovisno o prijestupu, koja je ranije iznosila 5 maraka (*marche*).

Vela Kraska je svake godine postavljala dvojicu čuvara (*guardiani*), kojima je vlastelin povjeravao zadatak čuvanja, ne samo šuma Gospoštije već i jezera te ostalih poljoprivrednih površina. Odgovarali su za svu nastalu štetu (sječa šuma, krivolov na jezeru, krađe na poljima, itd.) za koju nisu pronašli počinitelja. U ime te službe pripadala im je četvrtina od inkasiranih kazni prijestupnika. Gvardijanima, kao i upravitelju imanja, pripadala je i

³² MP, f. 73 r: *Venendo addunque ritrovato danneggiare, Vigne, et Campi di giorno oltra il pagam[en]to del danno, et della Xma casca conforme l'uso antico nella penna di L 2, et di notte in L 4.* Slične oblike kažnjavanja prekršaja i krivičnih radnji nejednakim kaznama, ovisno o dobi dana, nalazimo i u nizu statuta i zakona.

četvrtina kazni naplaćenih od podanika čija je stoka zbog njihove nepažnje nanijela štetu na poljima i u vinogradima Gospoštije.

Odredbe o ograničenjima, dozvolama i prvokupu

Urbarijalne su odredbe »statutarne« naravi u svezi s obradom šuma, ribolova, pašnjaka i drugih dobara alodija gospodara, u prvom su redu razne zabrane i ograničenja, a u najboljem slučaju privole korištenja i uživanja dijelova njegovih posjeda uz postavljene uvjete. Feudalac je na takav način štitio i kontrolirao vlastitu imovinu. S druge strane, odredbe o trgovini, imovinskim odnosima i pravu prvokupa nastale su iz potrebe feudalnog gospodara da, stvarajući ovisnost o sebi, odnosno o njegovoj privoli i pozitivnom mišljenju, stvori i zadrži potpunu kontrolu nad gospodarstvom svog feuda.

Trgovina stokom, prije svega krupnom, regulirana je na sljedeći način. Podanik je za svako grlo krupne stoke koje je prodao na vanjskom tržištu bio dužan gospodaru platiti jednu liru i četiri solda. Jezici krupne stoke zaklane na području Gospoštije morali su se predati u kaštel. Podanicima je Paza prema urbaru bilo zabranjeno kupovati, a Poserta i Vele Kraske prodavati stoku krupnog zuba bez dopuštenja gospodara. Prekršaj te uredbe bio je sankcioniran gubitkom životinje ili odštetom u njezinoj novčanoj vrijednosti. U opisu te zabrane za naselja Letaj, Šušnjeвица, Brdo i Grobnik sankcije nisu navedene. Valja napomenuti da su podanici i pri prodaji kastriranih jaraca (*castratto*) bili dužni zatražiti dopuštenje gospodara.

Kontrola nad gospoštijским posjedima i poreznim obvezama

Ispaša svinja u šumama gospoštije bila je ograničena u vrijeme dozrijevanja i opadanja plodova žira (*gianda*). Ova odredba sadržana je u urbarijalnim davanjima Grobnika, Letaja i Poserta. Tako su stanovnici Poserta, prije ispaše svinja u šumi zvanoj Bukovica morali dobiti suglasnost gospodara. Uz iste su uvjete i podanici Letaja smjeli tjerati svinje na ispašu u šumu koja u urbaru nije imenovana.

Kada su podanici gospoštije Kožljak iz Vele Kraske dobivali dopuštenje za sječū ogrijevnog drva te ga prodavali u plominskoj luci, bili su dužni Gospoštiji platiti 15 solda po vozu ili 30 solda za pas (*passo*).³³

U skladu sa *starim običajem* nitko nije smio sjeći drva u šumi Gospoštije, bilo za prodaju, bilo za gradnju, bez izričita dopuštenja upravitelja (*governatore*), uz kaznu od 50 lira, od kojih je čuvarima (*guardiani*) ili tužiteljima pripadalo 10 lira. Kazna nije naplaćivana samo onima koji su bili zatečeni u prijestupu (*in fragranti*), već i prekršiteljima koji su naknadno otkriveni.

Zabranjen je bio i lov na zečeve ili na drugu divljač, potom ribarenje na jezeru uz kaznu od 5 maraka, od čega je četvrtina pripadala osobi koja bi prijavila prekršitelja.

³³ *Passo* ili pas posebna je mjera za ogrjevno drvo u opsegu od dva voza (*carri*). Riječki pas je iznosio 0,56 kubnih metara, a krčki paš od 0,75 do 1,02 kubnih metara. Vidi: Zlatko HERKOV, *Mjere Hrvatskog primorja s osobitim osvrtom na solne mjere i solnu trgovinu*, Historijski arhiv u Rijeci i Pazinu, Posebna izdanja, sv. 4, Rijeka, 1971., str. 107; ISTI, »Još nešto o starim mjerama Hrvatskog primorja i Istre«, *Jadranski zbornik*, 11/1979. – 1981., Povijesno društvo Istre, Pula – Rijeka, str. 239.

Podanicima Vele Kraske i strancima koji bi ljeti kolima i konjima prelazili preko kaštelskih livada, premda je postojala mogućnost korištenja općinske ceste, naplaćivala se zbog počinjene štete kazna od po 1 marke za kola i po 4 lire za konja, od čega je četvrtina pripadala upravitelju i gvardijanima.

Izuzev ogrjevnog drva Grobničanima je izričito bilo zabranjeno sjeći hrastove i drugo građevno drvo bez dopuštenja gospodara uz kaznu od 5 lira, pod koju padaju i podanici drugih vlastelinstava, koji bi sjekli bilo kakva drva u navedenoj šumi.

Strancima je bio zabranjen prijelaz stoke koju bi vodili na ispašu preko teritorija kaštela. Tako su, primjerice, Brsečani prešavši sa stokom svoje granice, padali pod kaznu od 16 solda kada bi se s njom penjali na brdo, odnosno od 1 marke kada bi se s njom spuštali s brda.

Podanicima iz Vele Kraske nije bilo dopušteno žeti usjeve ni brati grožđe bez prethodnog odmjeravanja desetine uz kaznu od 5 maraka. U slučaju prijevare, prekršitelj je kažnjavan oduzimanjem devet desetina uroda, što je bilo u skladu s urbarijalnom odredbom o desetinama.³⁴ Među zapisima o davanjima Brda nalazimo, pak, sličnu odredbu prema kojoj je Brđanima, zbog odmjeravanja desetine, bio zabranjen bez dopuštenja odvoz i požnjevena žita s oranica i pretakanje vina, uz prijetnju gubitka, vjerojatno cijele količine, žita i vina.

Kontrola nad imovinom podanika

Stanovnicima Brda je bilo zabranjeno bez dopuštenja i znanja gospodara prodavati išta od vlastitih nekretnina – kuće, polja, livade, vinograde... Podanicima iz Vele Kraske je također bilo zabranjeno prodavati nekretnine bez izričita dopuštenja upravitelja (*governatore*).³⁵ U slučaju da je podanik želio napustiti svoje selište i otići iz nadležnosti Gospoštije, bio joj je obavezan platiti 50 lira.

Prvokup

Među odredbama »statutarne« naravi nalazimo i jedan oblik prvokupa, a radi se o *poredovgni* ili pravu prvokupa škopaca, koja se odnosila isključivo na njihove uzgajivače. Uzgajivači su bili obvezni najbolji primjerak godišnjeg uzgoja po utvrđenoj cijeni od 2 solda po libri prodati gospoštiji. Ta je obveza zabilježena u podavanjima Paza, Poserta, Letaja i Vele Kraske. Kod Grobnika je *poredovgna* u urbaru navedena opisno, odnosno da su uzgajivači bili dužni za gospodarevu menzu dati meso kastrata po istoj cijeni.

---

³⁴ MP, f. 77v: ... *restando solam[en]te al Suddito la Xma in conformita alle costituzioni Xmali...*

³⁵ Ovo je odredba koja se u ponešto izmijenjenu obliku pojavljuje i u drugim urbarima sjeverozapadne Hrvatske, primjerice, Hreljina i Grobnika. Usp. MARGETIĆ, *Grobnički urbari...*, str. 82.

ZAKLJUČAK

Urbari gospoštija Paz, Belaj i Kožljak do danas su ostali neobjavljeni i neobrađeni, a predstavljaju prvorazredan izvor za brojna istraživanja, od historiografskih, demografskih, etnoloških do jezičnih (prije svega onomastičkih). Budući da sudbina arhivskog gradiva ovih gospoštija nije poznata, radi se o veoma rijetkom arhivskom izvoru za proučavanje ovih feuda, što dodatno uvećava njegovu vrijednost. Iako ne postoji datacija na početku urbara, sasvim se sigurno, promatrajući teritorijalni opseg zbirke, radi o dokumentu nastalom u razdoblju posljednjih desetljeća 17. stoljeća kada je kneževska i grofovsko obitelj Auersperg posjedovala sve feude austrijske Istre, s izuzetkom Lupoglava. Iako sačuvani prijepisi datiraju iz ovog razdoblja, osnovni je tekst urbara nesumnjivo znatno stariji.

Sadržaj ovih urbara ne odstupa od uobičajenog sadržaja urbara te daje podatke o novčanim, radnim i naturalnim poreznim obvezama podanika. Ovaj izvor također daje vrlo važne informacije o upravi i sudbenosti. Veoma su bitne i napomene, sadržane u tekstu urbara, koje upućuju na zaključak da se dio sadržaja urbara, a time i dio života pojedinog naselja, temelji na običajno-pravnim odredbama koje su vrijedile za ta naselja prije sastavljanja urbara.

NAPOMENA O TRANSKRIPCiji

Zbog velike oštećenosti nosača, čime je izgubljena trećina zapisa Arhivskog primjerka, prilikom transkripcije korišten je Muzejski primjerak, nakon čega je napravljena usporedba tako dobivenoga teksta s čitkim dijelovima Arhivskog primjerka. U tekstu su razriješene abrevijature i sigle, izuzev kratica za novčane jedinice. U usporedbi je naglasak stavljen na veća odstupanja Arhivskog primjerka u odnosu na Muzejski u vidu uporabe sinonima, ispuštanja dijelova rečenice ili zamjene redoslijeda riječi. Istom prilikom nisu naglašene manje razlike, kao što je, primjerice, kraćenje sufiksa infinitiva glagola, koje ne čine razliku čitanja u shvaćanju teksta.

- [] – oznaka razrješenja kratica
- <> – oznaka precrtanog teksta
- () – oznaka rekonstrukcije dijela teksta
- { } – oznaka drugom rukom dopisanog teksta
- [ ] – oznaka bočno upisanog teksta
- ... – oznaka ispuštanja dijela teksta
- (?) – oznaka nečitkog dijela teksta

PRIJEPIS URBARA GOSPOŠTIJA PAZ, BELAJ I KOŽLJAK

f. 3 r

...

Vrbario di Paspergh

Possert

Lettai

Susgneviza

Berdo

Grobnich

Vrbario di Cosgliaco³⁶

f. 65 r

VRBARIO

Della Giurisdittione di Pas, et³⁷

Bellai

f. 65 v

Pasperg<h>

Il Com[un]e di Passperg contiene nove terreni divisi in quaranta otto masi posseduti al p[rese]nte dà 46 Sudditi, li quali unitam[en]te pagano di steura ordinaria annualm[en]te di buona valuta lire cento e sessanta quattro, le quali computando à soldi 24 p[er] lira conforme s'è costumato sin hora importano lire cento novantasei, e soldi sedici cioè L 196:16

Più Bastiano Ambrosich paga p[er] terra novale concessali lire due³⁸ cioè L 2:–

Di contributione straordinaria sono tenuti pagare quanto d'un Anno all'altro vienne imposto dall'Inclita Provincia del Cragno, con la quale separatam[en]te pagano il Censo Huebgelt nominato, cioè p[er] ogni terreno fiorini uno di moneta Alemana et di nova imposta p[er] ogni terreno carantani quaranta cinque. Per mantenim[en]to d'un Ser[vitor]e

³⁶ Arhivski primjerak (dalje AP), str. 6:
(V)rbario de Pasperg foglio 217
Possert 223
Lettai 227
Susgneviza 231
Berdo 235
Grobnich 243
Vrbario di Cosgliaco 249...

³⁷ *Isto*, str. 217: *Della Giurisdittione di Pas, & Bellai*.

³⁸ *Isto*, str. 218: *Più Bastian Ambrosich paga per terra novalle concenssalli lire doi (...)*.

sono obligati li Sudditi di Pas dar annualm[en]te³⁹ lire trentacinque et, mistura bona starolli trentacinque cioè L 35:–

Mistura L 35:–

Per ogni focolare pagano L 1:4, et separatam[en]te quelli che possedono⁴⁰ animali grossi, sono obligati dare Annualm[en]te p[er] ogni capo (eccettuato li Manzi, et Vitelli di Latte) soldi trè. Et p[er] ogni cinque Pecore di Latte soldi uno, et questi trè pagam[en]ti vengono dà loro chiamati Marche, le quali p[er] ordinario importano lire settantadue, cioè L 72:–

f. 66 r

Nomi delli Sudditi

Matte Picot ⁴¹	Juriza Radglian q[onda]m Pietro
Martin Micullich	Juriza Radglian
Matte Siroll	Ivan Radglian
Jadre Bacich	Ivan Cech ⁴²
Ivan Bacich	Tone Cech
Jurin Bacich due Masi	Ive Cech
Gerse Cherbavaz	Matte Cech
Jadre Rude	Giacov Cech
Matte Rude	Petrar Coccich ⁴³
Jure Stepancich ⁴⁴	Jure Coccich
Ive Stepanich	Jadre Redglin
Bastian Ambrosevich	Gerse Paulovich
Jerse Stepancich	Martin Paulovich
Luca Percich ⁴⁵	Jure Percich
Blas Percich	Gergor Matteicich
Ive Percich	Hered Martin Matteicich ⁴⁶
Giac[om]o Cherbavaz	Lovre Stepancich
Gerse Percich	Gasparo Tominich

³⁹ Na ist. mj.: ... *annual^{te} q^{te} Lire...*

⁴⁰ *Isto*, str. 219: ... *i chi possidono animali...*

⁴¹ Na ist. mj.: *Matt[i]o Picot*.

⁴² Na ist. mj.: između *Ivan Radglian* i *Ivan Cech* upisan i *Micho Radglian* ispušten iz MP.

⁴³ Na ist. mj.: *Petar Cech*.

⁴⁴ Na ist. mj.: *Jure Stepanich*.

⁴⁵ Na ist. mj.: između podanika imena *Gerse Stepancich* i *Luca Percich* stoji i *Bastian Stepanich* ispušten u MP.

⁴⁶ Na ist. mj.: *Her[e]di Martin Matteicich*.

Jure Percich	Martin Stepancich
Lovre Percich	Jure Andreievich
Sime Percich	Jure Andreievich 2 masi
Vincenzo Cech	

Censi particolari

Micula Micullich paga p[er] un pezzo di Terra novale galline	No 1
Matte Siroll' galline	No 1
Gergo Siroll' galline	No 1

Quelli che amazzano uno ò più Animali porcini sono obligati dare una spalletta delle maggiori, et quelli che non amaz(z)ano alcuno, ò non havendone pagano soldi otto p[er] cad[aun]o Suddito, il Suppano, et il Posuppo sono franchi.

f. 66 v

Più ogni Suddito qual possede animali pecorini, è obligato dare annualm[en]te⁴⁷ due quarti di Pecora, et la pelle, et quelli che non hanno Animali pecorini pagano soldi dodici p[er] cadaun Suddito, il suppano, e Posuppo sono franchi.

Cad[aun]o che possede Castrati, è obligato dare all Sig[no]ria un Castrato migliore p[er] Po redovgna in raggione di soldi due la libra, et p[er] ciò non ardiscono venderli senza licenza del P[at]rone.

Per ogni capo di Animale grosso, che si vende fuori della giurisditione, si paga alla Sig[no]ria lire una, soldi quattro, non ardisce p[er]ciò alcuno comprare⁴⁸ animali senza licenza sotto pena della p[er]dita dell'animale, ovvero il valsente di quello,⁴⁹ et quando s'amazzano Animali grossi nella Giurisditione, le lingue s'aspettano al Castello.

Per ogni lanco d'animali minuti sono obligati questi Sudditi dare alla Sig[no]ria à tempo di S. Elena un formaggio.

Quando li Sudditi ricevono à svernare animali minuti forestieri, p[er] ogni capo che non è di frutto quell'Anno, del quale non si può havere il beneficio della Xma si pagano soldi due al P[at]rone, et li Sudditi medesimam[en]te non ardiscono riceverli senza precedente insinuatione, et licenza.

Decime

Sono obligati questi Sudditi dare la Xma d'ogni sorte di Biave, legumi, canape, et lino, sempre la Xma misura.

Com'anco la Xma di Vino, porcelletti, et di Mielle.

⁴⁷ Isto, str. 220: ... è obligato annual[m]te dare due quarti di pecora...

⁴⁸ Na ist. mj.: ... non ardisce perciò alcuno compras...

⁴⁹ Isto, str. 220 – 221: Et quando s'amazano animali grossi nella Giurisditione, le lingue s'aspettano al Castello.

In simili sono tenuti dare la Xma d'Agnelli, e Capretti conforme il solito, cioè di 4. 5. et 6 sono tenuti dare mezzo, et di 7. 8. 9. 10. 11. 12. et 13. un intiero.

Hanno anco novam[en]te consentito di dare la Xma d'olive.⁵⁰

Rabotte

Il Com[un]e di Passperg è obligato di lavorare tutto quello ch'occore alli Campi, braide, Vigne, et horti spetanti al Castello.

f. 67 r

Com'anco segar li Prati, rastellar, et condur il fieno, et all'incontro se gli dà il Vitto prescritto nell'instrukione del fattore et in occasione che la Sig[no]ria facesse segar dà sua posta, ogni Suddito è obligato pagar soldi dodici p[er] la segadura, et tuttavia devono rastellare, et condurre il fieno al Castello.

Per ogni prema, overo quattro manzi sono obligati condurre annualm[en]te nove Carra di legne fuori del proprio loro bosco per uso del Castello.

Sono medesimam[en]te tenuti portare al mollino, et andar p[er] sale à loro proprie spese sempre quando occorre alla sig[no]ria.

In ocacione di Fabrica sono tenuti rabottare⁵¹ quanto occorre à loro proprie spese.

Ellegono il loro Suppano, e Posuppo la p[ri]ma Dom[eni]ca doppo la festa di S. Lucia, et la confirmatione al P[at]rone.

Questi sono franchi di tutte le rabotte, com anco essenti di dare le spallette, et li due quarti di pecora, et all'incontro sono obligati assistere à tutti li lavori, et in tal caso gli si dà il vito come agl'altri operarii.⁵²

Sono obligati condurre la loro Xma, et l'altre rendite della Sig[no]ria al Porto Marittimo conforme gl'altri.

f. 67 v

Possert

La villa di Possert spettante al Castello di Bellai contiene cinque Terreni, divisi in quindici Masi dà quattordici Sudditi, poiche due godono due masi p[er] uno, li qualli 14 Sudditi unitam[en]te pagano di steura ordinaria in moneta corrente lire cento, et una cioè⁵³ L 101:–

Di contributione straordinaria sono tenuti pagare quanto dà un'Anno all'altro viene imposto dall'Inclita Provincia del Cragno, con la quale medesimam[en]te pagano come quelli di Pasperg un fiorin di Huebgelt p[er] Terreno, et di nuova imposta carantani quaranta cinque.

⁵⁰ Isto, str. 221: ... novam[en]te aconsentito dar la decima...

⁵¹ Isto, str. 222: ... sono tenuti à rabottare...

⁵² Na ist. mj.: ... et in tal <forma> caso s{e}gli d{à} il vitto com{e} ad altri operarii.

⁵³ Isto, str. 223: ... in moneta corente lire cento, et una id est L 101.

Più cad[aun]o Suddito di Possert (eccetuato il Suppano, et il Podsuppo) è obligato pagare Annualm[en]te p[er] censo nominato Dohodach p[er] ogni maso intiero	L 6:6 cioè ⁵⁴ <L 6:6>
Hered. q[onda]m Giac[om]o Lucacich	L 6:6
Agata Ved[ov]a q[onda]m Lucacich	L 6:6
Martin Trenta	L 6:6
Vido Lucacich	L 6:6
Gersina Bellulovich p[er] due masi	L 12:12
Vice Lucacich	L 6:6
Ivan Trenta	L 6:6 ⁵⁵
Berne Lucacich p[er] mezzo maso	L 3:3
Ive Lucacich p[er] mezzo maso	L 3:3
Jure Raspor p[er] due masi	L 12:12
Ivan Lucacich	L 6:6
Pave Stanich	L 6:6
Gergo Stanich	L 6:6
Gergo Lucacich	L 6:6 ⁵⁶
sono in tutto	L 94:10

f. 68 r

Censi Particolari

Vido Lucacich paga p[er] terra novale	L 2:8
Pave Stanich p[er] altro pezzo di Terra ⁵⁷	L 2:8
Gergo Lucacich sopra un molino	L 6:6
In tempo di Carnevali p[er] ogni maso sono obligati dare alla Sig[no]ria una gallina cioè ⁵⁸ galline	No: 15
Per ogni capo d'Animale grosso che si vende fuori ⁵⁹ della Giurisditione si paga alla Sig[no]ria L 1:4 non pottendo alcuno vendere senza licenza, sotto pena della perdita dell'animale,	

⁵⁴ Na ist. mj.: *intiero (?) L sei soldi sei, cioè* L 6:6.

⁵⁵ Nakon upisa davanja *Gersine Bellulovich* u AP zbroj davanja navedenih podanika do tog je mjesta: L 50:8; usp. AP, str. 224.

⁵⁶ Nakon upisa davanja *Gerga Lucacicha* slijedi u prethodnoj bilješci naveden zbroj i zbroj preostalih davanja na ovom mjestu prikazan u nizu s dodanim znakom zbrajanja: 44:2+50:8=94:10; usp. na ist. mj.

⁵⁷ AP, str. 224: ... *pezzo di Terra cioè* L 6:6.

⁵⁸ Na ist. mj.: ... *id est*...

⁵⁹ Na ist. mj.: ... *d'animali grossi che si vende fori*...

overo il suo valsente, et di quelli Animali, che vengono scorticati in territorio, le lingue s'aspettano al Castello.⁶⁰

Quelli che possiedono Castrati sono obligati dare la Poredovgna, cioè un Castrato à soldi due la libra. Per ogni lanco d'animali minuti sono obligati à dare un formaggio p[er] la festa di S. Elena.

Decime

Sono obligati questi Sudditi dar la Xma d'ogni sorte di grano, cioè Biave legumi canepe, et lino sempre la Xma misura. Così anco la Xma di Vino, Mielle, et olive.⁶¹

In simili sono tenuti dare la Xma d'agneli, Capretti, et Porcelletti, nell'istessa forma come li Sudditi di Passperg, et il quartese d'agnelli, et Capretti, viene al Pievano della Villa.

Rabotte

Il Com[une]e di Possert, è obligato à Lavorare tutto quello ch'occorre alli possessi spettanti al Castello di Bellai à spese del P[at]rone.

Per ogni quattro manzi sono tenuti quelli Sudditi condurre Annualm[en]te sei carra di legne p[er] uso del Castello.

Sono medesimam[en]te tenuti portare al molino, et andar p[er] sale à loro proprie spese,⁶² sempre quando occorre alla Sig[no]ria.

f. 68 v

Devono portar lettere così lontano come quelli di Passperg, et andare alla Caccia come gl'altri sempre à requisitione del Padrone.

Quando riesce la gianda nel Bosco Bucoviza, è tenuto ogni Suddito acordarsi con la Sig[no]ria p[ri]ma che condurre gl'animali al pascolo nel Bosco.

In occasione di fabbrica sono obligati rabottare come gl'altri à loro proprie spese, così anco condur la loro Xma al Porto, et le rendite della Sig[no]ria.⁶³

⁶⁰ Isto, str. 225: nakon ... *Et di...* pogrešno je napisan i prekrižen oblik <Le lingue s'aspettano al Castello> te Slokovićevom rukom napisano {*quelli animali che vengono scorticati nel Territorio, le lingue s'aspettano al Castello*}.

⁶¹ Na ist. mj.: ... *et anco delle olive*.

⁶² Isto, str. 226: ... *spese proprie...*

⁶³ Na ist. mj.: dio je dopisan Slokovićevom rukom, a glasi: {*In occasione di fabbrica sono obligati à rabottare come gl'altri a loro proprie spese. Cos'anco condur la loro Decima al porto, et la rendite della Sig[no]ria*}.

LETAI

La Villa di Letai contiene parim[en]te cinque Terreni divisi in vintidue masi, et mezzo posseduti dà disnove Sudditi, li quali unitam[en]te pagano di steura ordinaria in moneta buona lire nonantacinque soldi dieci, che computando soldi vintiquattro p[er] lira come p[er] il passato, importano lire cento, et quattordici, e soldi dodici cioè L 114:12

Di contributione straordinaria sono tenuti pagare quanto d'un'anno all'altro viene imposto dall'Inclita Prov[inci]a del Cragno, con la quale medesimam[en]te pagano come gl'altri un fiorino sopra ogni terreno di Huebgelt, et di nova imposta carantani quarantacinque.

Ite cad[au]no di questi Sudditi (ecceutato il Suppano, e Podsuppo, quali sono franchi) è obligato Annualm[en]te dar p[er] Dohodach sopra ogni maso intiero L 6:6 cioè

Matte Zoich Polisca p[er] un maso	L 6:6
Gergo Cosich ⁶⁴ p[er] 2 masi, hora Jure Vnanarbini	L 12:12

f. 69 r

Ivan Contus ⁶⁵	L 6:6
Jure Contus p[er] due masi	L 12:12
Tomas Contus	L 6:6
Pave Contus	L 6:6
Giac[om]o Palzun, hora Mille Pullich	L 6:6
Vido Zoich	L 6:6
Bastian Cech	L 6:6
Jadre Zoich, hora Vido Travaglia	L 6:6
Mille Stoia	L 6:6
Giac[om]o Pullich p[er] mezzo maso	L 3:3
Barich Pullich	L 6:6
Ive Zoich	L 6:6
Giacov Lenzovich, hora Ved[ov]a Gergo Contus	L 6:6
Gergur Dobrovich p[er] masi due, e mezzo	L 15:15
Filippo Zoich, hora Matte Zoich ⁶⁶	L 6:6
Anton Mavrovich p[er] 2 masi con And[re]a Cech	L 12:12
Ved[ov]a Ive Janich p[er] mezzo maso, hora Micula Dobrovich	L 3:3

⁶⁴ Isto, str. 227: *Gergo Cozich...*

⁶⁵ Na ist. mj.: *Ivan Contus per un ma{s}o...* Ovakve razlike u odnosu na MP nalazimo i u daljnjim navodima, koje je jednim dijelom pisao izvorni pisar, a dijelom je dopisivao Sloković. Kako je dio teksta nečitak ili potpuno izbljedio, možemo navesti slične slučajeve samo kod sljedećih osoba: *Barich Pullich* i *Ive Zoich*.

⁶⁶ U AP poredak *Gergura Dobrovicha* i *Filippa Zoicha* i imena u tekstu koji slijedi je obrnut; usp. AP, str. 228.

Censi Particolari

Ivan Lencovich paga p[er] un molino L 6:6

Jure Contus p[er] mezzo molino L 3:3

et un molino della Sig[no]ria

Li Sudditi di Letai, in tempo di Carnevale p[er] ogni maso sono obligati dare alla Sig[no]ria una gallina, eccettuato il Sup[pan]o et Podsuppo.

Per ogni capo d'animale grosso, che si vende fuori della Giurisditione si paga L 1:4, et di quelli che s'amazzano in territorio le lingue s'aspettano al Patrone.

f. 69 v

Per ogni lanco d'animali minuti à tempo di S. Elena sono obligati dare un formaggio.

Quelli che possedono Castrati sono obligati di dare la solita poredovgna à soldi due la libra di carne.

La Dom[eni]ca <che vienne> doppo la festa di S. Bartolomio che vienne la loro fiera sono obligati dare un quarto di Castrato di v[alor]e dodici di peso, a vero L 2:8

Quando riesce la gianda nel Bosco, sono tenuti accordarsi p[er] il pascolo d'animali porcini come li Sudditi di Possert.

Decime

Sono obligati questi Sudditi dare la Xma d'ogni sorte di Biave, legumi, canepe, la Xma misura.

Com'anco la Xma di Vino, porcelletti, et di Mielle.

In simili sono tenuti dare la Xma d'Agnelli, e Capretti come gl'altri, et il quartese s'aspetta al Pievano.

Così anco nell'avvenire saranno tenuti questi Sudditi la Xma delle Olive.

Rabotte

Per ogni quattro Manzi sono obligati due giornate condurre il fieno al Castello.

Com'anco arrare alla Sig[no]ria due giornate p[er] ogni arratro all'Anno.

E così anco ogni Suddito separatam[en]te deve prestar opere manoali dodeci all'Anno.

Più sono obligati condur quelli p[er] bisogno delle Vigne del Castello due giorni p[er] ogni aratro di quattro Manzi.

Devono medesimam[en]te andar p[er] sale a Capo d'Istria à lor proprie spese come gl'altri.

Sono obligati portar lettere p[er] mezza giornata lontano.

La loro Xma di Biave, et Vino sono tenuti condurre al porto conforme gl'altri insieme con le rendite della Sig[no]ria.

Così anco andare alla Caccia sempre à requisitione del P[at]rone, et rabottare in occasione di fabbrica come gl'altri.

f. 70 r

Susneviza

In questo Commune si ritrovano sette terreni posseduti dà 36 Sudditi, li quali unitam[en]te pagano di steura ordinaria in buona valuta lire duecento quarantasette, soldi disnove, le quali computate à soldi 24 p[er] lira, importano di moneta corrente lire duecento, e nonanta sete et soldi⁶⁷ undici cioè

L 297:11

Più sono obligati pagare la contributione straordinaria, quanto d'un Anno all'altro viene imposto dall'inclita Prov[inci]a dell'Crugno, con la quale pagano separatam[en]te di Huebgelt un fiorino p[er] Terreno, et carantani quarantacinque di nuova p[er] terreno come gl'altri.

Sono tenuti medesimam[en]te pagare il censo dà loro chiamato Dohodach, et p[er] le rabote (eccettuato il Suppano, et Podsuppo) in tutto L 462:15 nella forma infrascritta

Ivan Bercarich paga Annualm[en]te p[er] d[ett]a Causa	L 13:8
Ivan Stenta	L 17:7
Jure Bercarich	L 6:18
Il med[esim]o p[er] ograda	L -:10
Martin Bercarich	L 11:3
Il med[esim]o p[er] ograda	L -:4
Gio[rgi]o Bellulloovich	L 7:-
Mattio Bellulloovich	L 11:-
Mattisco Bercarich	L 8:7
Il med[esim]o p[er] ograda	L 2:5
Ved[ov]a q[onda]m Tomaso Rusnovich	L 9:10
Ivan Svecich	L 7:15
Il med[esim]o p[er] ograda	L 1:-

f. 70 v

Matte Juricich	L 16:5
Il med[esim]o p[er] ograda	L 2:-
Ive Zoich q[onda]m Pase, hora Gergo Deselich	L 17:9
Jadre Deselich	L 10:-
Il med[esim]o ⁶⁸ p[er] ograda	L -:10
Gergur Deselich	L 5:4
Il med[esim]o p[er] ograda	L 2:-

⁶⁷ Isto, str. 231: ... doi cento nonanta sette, soldi (?).

⁶⁸ Isto, str. 232: Il sud[ett]o... Pisac AP-a ovako nastavlja u ostalim primjerima.

Jure Juricich Balle	L 16:14 ½
Jure ⁶⁹ Juricich Merziza	L 2:8 ½
Martin Bercarich Scrobe	L 14:8
Il med[esim]o p[er] Ograda	L –:15
Ant[oni]o Bazul	L 8:18
Stipan Bazul	L 20:14
Il med[esim]o p[er] Ograda	L 1:–
Simon Vidmar, hora Pietro Scrobe	L 14:2
Ved[ov]a Boza	L 20:14
Gi[a]cov Zvitanich, hora Matt' L 7:12 And[re]ja L 9	L 16:12
Ive Zvitanich Sudich	L 10:–
Ive Letcovich ⁷⁰	L 7:18
Il med[esim]o p[er] ograda	L –:15
Michele Lascovich	L 10:11
Matte Radivoglia, hora Jure Juricich Balle	L 11:– ½
Jure Desselich Baco	L 20:14
Jure Ballich, hora Ved[ov]a la metà, Marco la metà	L 10:7
Ivan Milcich, hora Ved[ov]a Martin Deselich	L 14:19
Barich Dianich	L 21:–
Ivan Banovich	L 16:12
Gergo Banovich	L 11:– ½
Giacov Popellin	L 17:5
Simon Sgomba ⁷¹	L 13:–
Ivan Dobrovich	L 5:10
Ivan Latcovich di Jessenovich, hora Giac[om]o	L 1:–

f. 71 r**Censi Particolari**

Tomas Contus paga p[er] un Molino L 6:6
 Li soprad[ett]i Sudditi di Susgnevizza sono obligati dare p[er] ogni lanco d'animali minuti
 un formaggio p[er] la festa di S. Ellena.

⁶⁹ Na ist. mj.: *Ive...*

⁷⁰ Na ist. mj.: *Ive Latcovich...*

⁷¹ U AP na str. 233 nakon upisa o davanjima *Giacova Popellina*, pisanog u obliku *Popelin*, a prije *Simona Sgombe*, u obliku *Sgonla*, slijede dva upisa kojih nema u MP-u:
Ive Zoich q[onda]m Pietro L 6:18
Marco Banovich, hora Jure Bercarich L 17:15.

Per ogni cappo d'animali grossi, che si vende fuori del Territorio si paga alla Sig[no]ria L 1:4, et di quelli che si amazzano nella Giurisdizione le lingue s'aspettano al P[at]rone.⁷²

Decima

Sono obligati questi Sudditi di tutte le sorti di biave, legumi, Canepe, lino, com'anco di Vino, porcelletti, mielle, agnelli, et Capretti conforme gl'altri Sudditi, et il quartese d'agnelli, et Capretti viene al Pievano.

Rabotte

Sono tenuti parim[en]te questi Sudditi portar lettere à Fiume, et à Trieste, sempre nell'occorenze⁷³ del P[at]rone.

Quelli ch'hanno Cavalli sono obligati andar p[er] sale à Capo d'Istria come⁷⁴ gl'altri.

Similm[en]te sono tenuti condur al porto marittimo tutte le rendite del P[at]rone, et le loro Xme di Biave, et Vino, come gl'altri Sudditi, et rabbottare in occasione di fabbrica come gl'altri,⁷⁵ et andare alla caccia.

f. 71 v

Berdo

Nel Com[un]e di Berdo si ritrovano dodici terreni divisi in cinquantasette masi, posseduti dà sessantadue Sudditi, quali unitam[en]te pagano di Steura ordinaria ogn'anno di buona valuta lire due cento sessantanove, che computando soldi 24 p[er] lira conforme il solito importano lire trè cento vintidue, e soldi sedici cioè⁷⁶ L 322:16

Ite pagano di contributione Extraordinaria quanto d'un Anno all'altro viene imposto dall'Inclita Provincia del Cragno, et con questa pagano come gl'altri separam[en]te un fiorino p[er] Terreno di Huebgelt, et nova imposta carantani quaranta cinque p[er] Ter[ren]o.⁷⁷

Più sono obligati pagare il censo ordinario nominato Dohodach, et p[er] le rabotte valutate in danaro (eccettuato il Suppano, et Podsuppo, cad[aun]o delli quali è franco, mentre non possedesse più d'un maso) in tutto lire 806⁷⁸ in ragione di lire quatordecim p[er] un maso intiero come segue.

Ved[ov]a Jure Tercovich p[er] mezzo maso	L 7:–
Mico Tercovich p[er] un maso	L 14:–
Ved[ov]a q[onda]m Stipan Tercovich p[er] un terzo maso	L 4:13 ½

⁷² AP, str. 233: ... *Le Lingue s'aspetta al Patrone.*

⁷³ *Isto*, str. 234: ... *ocorenza...*

⁷⁴ Na ist. mj.: ... *con forme...*

⁷⁵ Na ist. mj.: ... *et di Vino, con forme gl'altri Sudditi, et rabotare in occasione di fabbrica come gli altri...*

⁷⁶ *Isto*, str. 235: ... *id est...*

⁷⁷ Na ist. mj.: ... *et di nova imposta (?) carantani quaranta cinque, per terreno.*

⁷⁸ Na ist. mj.: ... *in tutto lire ott{o} cento e quatordecim soldi dieci ½.*

Peras Tercovich p[er] mezzo maso, et un terzo dell'altro	L 11:13 ½
Martin Tercovich p[er] altre tanto	L 11:13 ½
Matte Tercovich, hora Jure	L 14:–
Jure Zhoban ⁷⁹	L 14:–
Martin Bossich, hora Jure ⁸⁰	L 14:–
Anton Tercovich	L 14:–
Andrea Pezzulich	L 7:–
hora Andrea	
Ved[ov]a q[onda]m Slugovich	L 7:–
Martin Pezzulich, hora Jure Tercovich	L 7:–
Matte Faldić	L 7:–
Micho Lubicich	L 7:–
f. 72 r	
Ive Lubicich	L 7:–
Jure Bursich	L 14:–
Matte Bursich, hora Vido	L 14:–
Mico Bassich	L 14:–
Ive Pozhecai ⁸¹	L 14:–
Vido Pozhecai, ⁸² hora Vido Bursich	L 14:–
Jure ⁸³ Bassich p[er] un mazo, et hora Jure ½ et Mico ½	L 28:–
Jure Pezulich Quarantano, et hora vacuo	L 14:–
Gersan Runco	L 14:–
Matte Gersinich p[er] un terzo di maso	L 4:13 ½
Ive Gersinich p[er] due terzi di maso	L 9:6 ½
Jadre Chissiza ⁸⁴ Chiando	L 7:–
Hered. Ivan ⁸⁵ Chissiza Ballasich p[er] masi 1 ½	L 21:–
Martin Barsich	L 14:–
Heredi q[onda]m Ivan Dobrovich, hora Biagio Illovcich ⁸⁶	L 14:–
Her[e]di Matte Cerstancich, ⁸⁷ hora Ved[ov]a Jure Cech	L 14:–

⁷⁹ Isto, str. 236: ... *Jure Zhoban (per un) maso...* Izvorni prepisivač urbara nastavlja na ovaj način dijelom upotpunjen Slokovićevim dopunama.

⁸⁰ Na ist. mj.: *Martin Bossich Pullich per un meso hora Giane...*

⁸¹ Na ist. mj.: *Give Pocechai per un maso...*

⁸² Na ist. mj.: *Vido Pocecai per un maso...*

⁸³ Isto, str. 237: *Giure...*

⁸⁴ Na ist. mj.: *Giadre Chisiza...*

⁸⁵ Na ist. mj.: *Her[e]di Givan (?)*.

⁸⁶ Na ist. mj.: *Her[edi] q[onda]m Givan Dobrovich per un maso hora Biasio Gellovcich...*

⁸⁷ Na ist. mj.: *Her[edi] Matte Crestancich...*

Stanco Bubullich ⁸⁸	L 14:–
Jure Bubulich	L 14:–
Heredi q[onda]m Marco Bubulich	L 14:–
Stipan Bubullich	L 14:–
Matte Bubulich	L 14:–
Fumia Ved[ov]a q[onda]m Stanich	L 14:–
Miho Hrabar ⁸⁹	L 14:–
Stanissa Jelloussich ⁹⁰	L 14:–
Marco Jellovcich ⁹¹	L 14:–
Ive Tranullich	L 14:–
Martin Ferlich p[er]masi 1 ½	L 21:–
Micho Michalich	L 14:–
Jadre Dobrovich	L 14:–
Ant[oni]o Hrabar	L 14:–

f. 72 v

Anton Jerlich p[er] masi 1 ½	L 21:–
Lovre Jelovcich, hora Biasio	L 14:–
Ved[ov]a Ivan Jellovcich, hora Jure Stanich	L 14:–
Giac[om]o Sgogliardich	L 14:–
Gergo Zvich	L 14:–
Vido Sgogliardich	L 7:–
Mand[alen]a Ved[ov]a q[onda]m Sgagliardich, hora Jure	L 7:–
Jure Gersich ⁹²	L 14:–
Ved[ov]a Martin Ravnich Jurasin ⁹³	L 14:–
Stipan Latcovich	L 14:–
Matte Latcovich	L 14:–
Martin Zoich	L 14:–
Ive Svecich ⁹⁴	L 14:–
Il sud[ett]o p[er] un altro terreno form[en]to st[aroli] 4, overo	L 8:–
Matte Zancovich	L 7:–

⁸⁸ Na ist. mj.: ... *Bubulich*... Ova varijanta pisanja prezimena *Bubullich* pojavljuje se na još nekoliko mjesta u ovom popisu.

⁸⁹ Na ist. mj.: *Miho Grabar*...

⁹⁰ Na ist. mj.: *Stanissa Gellovcich*...

⁹¹ Na ist. mj.: *Marco Gellovcich*...

⁹² *Isto*, str. 238: *Giure Gersich per un maso* L 14.

⁹³ Na ist. mj.: *Ved[ov]a Martin Ravnich Giurasin per un maso* L 14.

⁹⁴ Na ist. mj.: *Ive <Sugievich> Svecich per un maso* L 14.

Martin Zancovich	L 14:–
Ivan Pardo, hora Gergo	L 14:–
Anton Lazarin	L 14:–
Ive Bercarich	L 14:–
Più Peras Torcovich ⁹⁵ paga p[er] le terre novam[en]te concesseli	L 9:10

Censi particolari

Stipan Latcovich, et Mattio Latcovich pagano p[er] molino	L 6:6
Ved[ov]a q[onda]m Vido Palisca p[er] un molino	L 6:6
La Sig[no]ria possede il terzo molino, et al presente si ritrova affittuato al Sig[nor] Gio[vanni] Giac[om]o Bagno ⁹⁶ p[er] mistura spodi dieci cioè ⁹⁷	No: 10

comprese le tere di due giornate in circa, et un horto à Berdo.

f. 73 r

Li Sudditi di Berdo sono obligati p[er] la festa S. Ellena p[er] ogni lanco d'animali minuti dar un formaggio alla Sig[no]ria.

Così anco p[er] ogni capo d'animale grosso, che si vende fuori del Territorio si deve pagare L 1:4, et dè quelli che si scortiano nella Giurisditione, le lingue vano al Patrone.

Niuno di questi Sudditi può vendere, ne alienare cosa alcuna del suo Terreno, casa, prato, campo, ne Vigna senza presaputa, et asieno del P[at]rone.

Ne tampoco ardisce alcuno levare dall'ara le biave, et travasar li Vini senza licenza pressaputa, di quello al quale incombe notar la Xma sotto pena della p[er]dita di biave, et Vino.⁹⁸

Questo Com[un]e ellegge annualm[en]te li suoi salteri, ò vero Guardiani della Contrada, li quali sono obligati haver buona custodia delli Campi, vigne, prepoved, et delli Boschi, con denuntiare li danneggiatori, quali vengono puniti conforme di sotto restarà specificato; et quando li Guardiani non sapessero nominare li danneggiatori, sono lor stessi obligati al refacim[en]to del danno, et della decima di quello al Patrone.

Venendo addunque ritrovato danneggiare, Vigne, et Campi di giorno oltra il pagam[en]to del danno, et della Xma casca conforme l'uso antico nella penna di L 2, et di notte in L 4.

In prepoved p[er] ogni capo d'Animale soldi quattro

In Savod p[er] ogni capo d'Animale soldi dieci.

Et nelli Boschi interdetti lire dieci.

⁹⁵ Na ist. mj.: *Più Peras Tercovich paga per le terre novam[en]te cocessegli...*

⁹⁶ *Isto, str. 239: ... Bagnio...*

⁹⁷ Na ist. mj.: *... id est...*

⁹⁸ Na ist. mj.: *... La decima sotto pena della perdita delle Biave, et del Vino.*

Delle quali condanne, che non passano lire dieci viene la terza parte al Patrone, et le due parti al Suppano, et Guardiani.⁹⁹

f. 73 v

Quello p[er]o che tagliasse arbori p[er] opera, ovvero di frutto casca nella pena arbitraria al Patrone, secondo la stragressione, la quale al antiquo fù di marche cinque.

In caso che alcun s'opponesse, al P[at]rone, et mettesse mano sopra d'esso, sia punito corporalm[en]te con la perdita della testa, et p[er] semplici minaccie li siano date trè strapate di corda, et condannato separatam[en]te nella pena di L 100, et ponendo la mano sopra il fattore li sia tagliata la mano destra, et p[er] semplici minaccie condannato in L 100, ponendo poi la mano sopra il Ser[ervitor]e¹⁰⁰ del P[at]rone, Suppano, ovvero Podsuppo caschi nella pena di marche 32, et p[er] minaccie in marche cinque.

Occorendo intorno l'anno al P[at]rone delle Galline, ovi, et pollastri, sono obligati li Sudditi di Berdo, à venderli à prezzo infrascritto.

Un buon paro di Galline	L 1
Un buon paro di pollastri soldi otto	L -:8
Dieci ova p[er] due soldi	L -:2
Carne à due soldi la libra	L -:2
Una pecora p[er]	L 3:-

Decima

Sono obligati questi Sudditi dar la Xma d'ogni sorte di biave, legumi, canepo, et lino sempre la Xma misura.

Com'anco la Xma di Vino, et di Mielle.

In simili sono tenuti dare la Xma d'Agnelli, et Capretti, e Porcelletti, il quartese d'agnelli, et Capretti viene al Piev[an]o.

Così anco hano acconsentito dar la Xma dell'olive nell' av<v>enire come gl'altri.¹⁰¹

f. 74 r

Rabotte

Quelli che possedono Cavalli sono obligati andar p[er] sale p[er] bisogno¹⁰² del P[at]rone.

⁹⁹ *Isto, str. 240: ... Guardiano.*

¹⁰⁰ *Isto, str. 240 – 241: ... {E} ponendo <poi> la mano {sopra il fattore li sia tagliata la mano destra, et per <sopra> semplice minacie condannato in L 100. Ponendo poi la mano}...*

¹⁰¹ *Isto, str. 241: Sono obligati q[uest]i Sudditi dar La decima d'ogni sorte di biave Legumi, canape, et Lino sempre la decima misura
Com'anco La decima di Vino, et mielle
In simili sono tenuti dar La decima d'agnelli capretti, et di porcelletti, et il quartese d'agnelli, et capretti viene al Piovano.
Cos' anco hano acconsentito dar La Decima delle ollive nell'avenire com'gl'altri.*

¹⁰² *Na ist. mj.: ... bisogni...*

Com'anco quelli che possedono manzi sono tenuti condurre al Castello à tempo di Natale un carro di legne p[er] cadaun Suddito, et p[er] le feste di Pasqua un altro Carro.

In bisogno di fabbrica sono obligati à rabbottare con le mani, et con li manzi à lor proprie spese, com anco à reparar le strade, ponti, et tenir retti li torrenti.¹⁰³

Quorendo alla Sig[no]ria dell'altre rabotte oltra le sopradette giache in ordinarie, alle quali anticam[en]te erano obligati satisfano col denaro compreso con Dohodach, sarano prim[amen]te¹⁰⁴ tenuti quelli Sudditi ad ogni requisitione di lavori mediante p[er]ò il pagam[en]to dà essergli dato dal P[at]rone, overo deffalcato dali censi,¹⁰⁵ à precio come qui sotto sarà specificato.

Per una giornata d'arrare con 4 manzi, ò altra¹⁰⁶ condotta L 1:–

Per una giornata con due manzi L –:10

Per un sfalzatore L –:12

Per un zappatore L –:8

Per podar, ligar, et altre opere in Campagna al giorno L –:6

Dovendo il Podsuppo la sera precedente avisar l'opere che saranno necessarie, le quali subito nel spuntar del sole, overo alla più¹⁰⁷ longa nel aparir del sole à Chersano, o vero à Berdo dovranno ritrovarsi all'opera, et quello che capiterà tardi, overo non lavorasse conforme si convien[n]e non li viene bonificata quella giornata, et restando alcuno totalm[en]te absente casca nella penna di lire una.

f. 74 v

Grobnich

Questa Villa contiene al p[rese]nte sei Terreni divisi in disdotto masi posseduti dà quindici Sudditi, li quali unitam[en]te pagano ogn'Anno di Steura ordinaria in buona valute lire cento, e vinti fanno di corrente in raggione di soldi 24 p[er] lira, lire cento quarantaquattro cioè L 144

Di contribuzione Estrordinaria pagano quanto dà un'Anno all'altro viene imposto dall'Inclita Provincia del Cragno, con la quale separatam[en]te sono tenuti pagare un fiorino p[er] Terreno di Huebgelt, et di nova imposta carantani quarantacinque come gl'altri.

Più sono obligati pagare l'ordinario censo chiamato Dohodach (eccettuato il Suppano, e Podsuppo) in tutto lire cento, sedici, e soldi undici in raggione di L 6:6 p[er] maso come segue.

Matte Lubicich p[er] masi 1 ½ L 9:9

¹⁰³ Isto, str. 242: ... et tenir retti li terreni.

¹⁰⁴ Na ist. mj.: sarano parim[en]te.

¹⁰⁵ Na ist. mj.: ... requisitione di {lavoro} <rabotte> mediante però il pagam[en]to d'esser Li dato dal Patrone, over deffalcato dali censi...

¹⁰⁶ Na ist. mj.: ... quattro manzi, overo altra...

¹⁰⁷ Na ist. mj.: ... overo più...

Giacov Gersich p[er] un maso	L 6:6
Matte Dudich ¹⁰⁸	L 6:6
Ved[ov]a Vido Lovrinovich, paga Gergo Hill'	L 6:6
Gergo Hill'	L 6:6
Ant[oni]o Hill'	L 6:6
Matte Ciciran, hora Ant[oni]o	L 6:6
Martino Franullich	L 6:6
Micula Svecich	L 6:6
Matte Svecich p[er] due masi	L 12:12
Jure Lubicich p[er] 2 masi	L 12:12
Ant[oni]o Zoban, hora Ivan Radossevich	L 6:6
Micula Zoban	L 6:6
Pave Lubicich p[er] 2 masi	L 12:12
Gergur Gersich, hora Pave, et Martin	L 6:6

f. 75 r

Censi Particolari

Pave Lubicich paga p[er] un molino	L 6:6
Li soprad[ett]i Sudditi sono obligati p[er] la festa di S. Ellena p[er] ogni lanco d'animali minuti dare un formaggio alla Sig[no]ria.	
Cosi' anci p[er] ogni capo d'animale grosso, che si vende fuori del Territorio si deve pagare L 1:4, et di quelli che si scorticano nella Giurisditione le lingue vanno al Patrone.	
Piu' sono obligati dare p[er] la mensa del P[at]rone la Carne di Castrato in ragione di due soldi la libra.	
Similm[en]te cad[au]no delli Sudditi, è tenuto dare annualm[en]te una gallina, il Suppano, e Podsuppo sono Franchi.	
Resta espressam[en]te prohibito alli Sudditi di tagliar Roveri, et altro legname <da fuoco, et ad altro inutili> p[er] uso di fabrica nel Bosco della Sig[no]ria (eccettuato le legne dà fuoco, et ad altro inutili) senza espressa licenza del P[at]rone sotto pena di marche cinque, nella qual pena incorrono tutti li Sudditi d'altri Territorii, che tagliassero in d[ett]o Bosco qual si sia sorte di legname.	
Per la festa di S. Michele, è obligato il Com[un]e dar un quarto posteriore di buon Castrato di (lib) ¹⁰⁹ 12, et un bozologio di pane al P[at]rone overo	L 2:8
In occasione di gianda nel Bosco sono tenuti acordarsi p[ri]ma che condur li loro animali nel Bosco, come quelli di Possert, et Lettai.	

¹⁰⁸ Na ovom mjestu ponovno nalazimo u AP na str. 243 potpun unos: *Matte Dudich per un maso L 6:6.*

¹⁰⁹ Na ovom se mjestu u izvorniku nalazi oznaka za libru koju ne možemo zabilježiti u izvornom obliku te je na ovom mjestu i dalje ovaj znak zamijenjen s *lib*. U AP na str. 245 nalazimo naknadno dopisan skraćeni oblik pisanja ove mjerne jedinice, a na sljedeći način: ... *castrato di {lib}[re] 12...*

Decime

Sono obligati dar la giusta Xma d'ogni sorte di biave, legumi, canepo, et lino come gl'altri.

Così anco la Xma di Vino, mielle, Agneli, Capretti, et porcelletti, et il quartese d'agnelli, et Capretti viene al Pievano.

La Xma dell'olive daranno in avvenire come gl'altri.¹¹⁰

f. 75 v

Rabotte

Cad[au]no di q[ues]ti Sudditi, è obligato dar an[n]ualm[en]te al P[at]rone sedici rabotte cioè giornate d'arrare

No 2

Dà Zappar, et Secgnodar

No 2

Per ligar le Vigne

No 2

Per rastellar fieno

No 1

Per condur fieno

No 2

Per tagliar le biave

No 2

Per sborzar le biave

No 1

Per sessolar

No 1

Per vendemiare, follar, et Torchiare

No 3

No 16¹¹¹

Più sono obligati portar lettere quando occorre al P[at]rone sin à Capo d'Istria, Fiume, Pellesana,¹¹² et altri luoghi di simil distanza.

Occorendo alla Sig[no]ria maggior lavori, oltre li specificati, saranno li Sudditi di rabottare tenuti due giornate p[er] cad[au]no mediante p[er]ò il pagam[en]to d'esserli dato p[er] ogni giornata di Carro L 1, et p[er] ogni opera manuale dà S. Giorgio sino à S. Michele¹¹³ soldi dieci, et dà S. Michele soldi otto, et p[er] opera di Donne soldi cinque.

Sono medesimam[en]te tenuti condurre al Porto non solam[en]te la loro Xma di Vino, et Grano, mà anco l'altre rendite delli fondi del P[at]rone.

In occasione di fabrica del Castello di Cosgliaco, ò altra habitat[i]one del P[at]rone sono tenuti separam[en]te à rabottare à loro proprie spese.

Il Suppano, et Podsuppo della Villa sono tenuti assister all'oppere, essendo all'incontro essi franchi delle rabotte, del Dohodach, et delle Galline.

¹¹⁰ AP, str. 245: *Sono obligati dar La Giusta Decima d'ogni sorte di biave, Legumi, canape, et Lino, con forme gl'altri.*

Cos'anco La decima di Vino, Mielle, agnell{i}, et} capretti, et di porcelletti, et il quartese d'agnelli, et capretti viene al Piovano.

La Decima dell'olive darano nel avvenire con forme gli altri.

¹¹¹ U AP zbroj je dana tlake na zemlji gospoštije ispušten; usp. AP, str. 246.

¹¹² Na ist. mj.: ... *Polisana*...

¹¹³ Na ist. mj.: ... *manoale di S. Giorgio à S. Michele*...

Quelli che possedono Cavalli, ò Som[m]ari sono tenuti andar p[er] Sale p[er] servitio del P[at]rone.

f. 76 r

**VRBARIO
di Cosgliaco¹¹⁴**

f. 76 v

Vella Crasca

Nella Villa di Vella Crasca sogetta alla Giurisd[itio]ne et Castello di Cosgliaco si ritrovano sei Terreni, delli quali essendone stati (?)vati, et agregati al Castello Terreni due, restano ad uso de Sudditi terreni quattro, divisi in vinti otto masi posseduti dà vinti otto Sudditi.

Per li soprad[ett]i sei Terreni si pagano all'Inclita Prov[inci]a del Cragno Annualm[en]te di steura hordinaria f 107 k 21 (b)¹¹⁵ 3 di moneta Alemana, dalla qual summa detratta la terza parte, cioè f 35 k 47 (b) 1/2, che medemam[en]te la Sig[no]ria prende in sé <in riguardo> di corisponder in riguardo all'utile della Xma, toccherà p[er]ciò di pagare alli Sudditi Annualm[en]te di Steura ordinaria f 64 k 21 (b) 1, sono di moneta corrente L 343:11.¹¹⁶

Di contributione straordinaria sopra li Terreni tocca alla Sig[no]ria medesimam[en]te pagare la terza portione, et le du(e) parti sono obligati pagar li Sudditi, di quanto quanto d'Anno in Anno sarà imposto dall'Inclita Prov[inci]a del Cragno.

Nomi delli Sudditi

Ved[ov]ja q[onda]m Andre Radullich	Giac[om]o Gersinich
Michovil Sidarich	Ved[ov]ja q[onda]m Andre Grobnizan
Ant[oni]o Bosiscovich	Juriza Jurassich d[ett]o Scuglianich
Steffano Bunetich	Marco Jurassich Scuglianich
Nicolò Bosiscovich	Juriza Gersinich
Ivan Vosillich	Jure Bachiaz
Ivan Scalamera	Lovre Bachiaz
Gregorio Corner	Mattio Rubinich
Mattio Dundura	Gergo Surian
Micula Bachiaz ¹¹⁷	Ivan Sandrich

¹¹⁴ Isto, str. 249: *VRBARIO DI COSLIACO*.

¹¹⁵ Na ovom je mjestu oznaka za novčanu jedinicu *bezzo* koju bilježimo tako.

¹¹⁶ AP, str. 250: (?) *steura ordinaria f 107 k 21 (?) monetta allemana, dalla qual suma detratta La terza parte id est f 35 k 47 (b) 1/2 che prende in se La Sig[no]ria di pagar Li due Masi che possede, com'anco separatam[en]te detratta La decima portione id est fiorini sette carantani nove, et mezzo Bezzo che medemam[en]te La Sig[no]ria prende inse di corisponder in riguardo all'utile della Decima, tocarà perciò di pagare alli Sudditi annualm[en]te di steura ordiaria f. 64 k 21 (b) 1., sono di moneta corrente L 343:11.*

¹¹⁷ Isto, str. 251: ... *Miculla Bachiaz...*

Her[ed] q[onda]m Frane Dundura¹¹⁸

Mattio Bachiaz

Mattio Gersinich

Et trè masi p[er] mancanza di Sudditi sono voti

Gergur Gersinich

Cad[au]no delli soprad[ett]i Sudditi è obligato pagare alla Sig[no]ria annualm[en]te p[er] rabota sopra un maso in denaro lire quindici L 15¹¹⁹

f. 77 r

Occorendo p[er]ò alla Sig[no]ria delle rabotte p[er] governo de possessi sono tenuti li Sudditi, in defalco del pred[ett]o denaro rabottare così con manzi, com' à rabotta manoale, et se gli bonificano p[er] ogni giornata d'arratro L 2, et p[er] rabotta manoale dell'huomo soldi dieci, cioè otto, in pagam[en]to et due p[er] il companatico, et p[er] rabotta manoale di Donna soldi sei in pagam[en]to, et due p[er] companadigo,¹²⁰ dovendo ogni volta comparire alli lavori à un hora di giorno, et partire al tramontar del sole, altrim[en]te non comparendo alcuno al tempo debito, non li sarà bonificata quella giornata, et mentre che avisato sia¹²¹ la sera precedente dal Podsuppo, ostinatam[en]te non venisse alla rabotta, incorre p[er] ogni volta in pena di L 4, et in oltre seguendo p[er] colpa sua alla Sig[no]ria qualche danno soccomba al pagam[en]to di d[ett]o danno p[er] il vito di quest'opere dà S. Giorgio sino à S. Michele p[er] ogni arratro di due p[er]sone dovranno esser dati due sbanni di Vino à misura di Pisino, et ogni cinque p[er]sone un starollo di biave, <à tutte l'opere è obligato assistere il suppano, e podsuppo> pure à misura di Pisino, et dà S. Michele sino à S. Giorgio, sarà data la bevanda senza vino, et p[er] ogni sette Persone un starollo di biave, à tutte l'opere è obligato assistere il Suppano, e Podsuppo p[er] esser esenti della rabotta, et p[er] loro vito si dà come ad altri Operarii.¹²²

Più sono obligati li pred[ett]i Sudditi dare la Xma misura di form[en]to, segalla, et ogn'altra sorte di Biave,¹²³ come anco di Legumi, miglio, sorgo, canapo, et lino.

Sono parim[en]te tenuti dare la Xma di Vino, Agnelli Capretti, Porcelletti, et mielle, così¹²⁴ anco nell'avenire la Xma dell'olive.

In tempo delle raccolte di grano, et di Vini,¹²⁵ niuno nell'avenire ardisca batter li grani, et levarli dall'Arra se p[ri]ma non s'haverà insinuato al Gov[ernator]e, et dà lui, o ad altra

¹¹⁸ Na ist. mj.: *Her[e]di q[onda]m Frane Dundura.*

¹¹⁹ Na ist. mj.: ... *in danaro {L} quindici, id est L 15.*

¹²⁰ Na ist. mj.: ... *Occorendo però alla Signoria delle rabotte per governo d'possessi, sono tenuti Li Sudditi in defalco del pred[ett]o denaro rabotta{r} così con manzi, com' à rabotta manoale, et se gli bonificano per ogni giornata d'aratro Lire due, et per rabotta manoale del huomo soldi dieci, cioè otto per pagam[en]to, et due per companadigo {et per rabbotta manuale di Donna soldi sei in pagam[en]to, et due p[er] companadigo}...*

¹²¹ *Isto, str. 252: ... mentre avisato che sia...*

¹²² Na ist. mj.: ... *it dà S. Michele sino à S. Giorgio, sarà datta la bevanda senza vino, et per ogni sette Persone un starol di biave. A tutte l'opere è obligato a{s}sister il Suppano, et podsuppo, per esser essenti della rabotta, et per Loro vitto si dà com' ad altri Operarii.*

¹²³ Na ist. mj.: ... *grano...*

¹²⁴ Na ist. mj.: ... *et così...*

¹²⁵ Na ist. mj.: ... *et Vino...*

Persona deputata¹²⁶ non saranno state misurate le Biave, così anco non darà principio alle vendemie, travasare li Vini

f. 77 v

senza presenza, et assistenza pred[etta]a sotto pena di Marche 5, et in occasione ch'alcuno si trovasse haver defraudato la Xma sia senza remissione punito con la p[er]dita delle nove parti della robba defraudata; restando solam[en]te al Suddito la Xma in conformita alle costituzioni Xmali.

Per ogni lanco ò gregge d'Animali sono obligati questi Sudditi dare alla Sig[no]ria à tempo di S. Ellena un formaggio, et essendo, et essendo risservato il Carso vicino al Laco p[er] il pascolo d'animali del Castello, in occasione che questo fosse concesso alli Sudditi saranno tenuti dar in ricompensa due formaggi.

Per ogni capo d'Animale grosso, che si vende fuori della Giurisditione si paga alla Sig[no]ria L 1:4, et p[er]ciò alcuno non ardisce¹²⁷ vendere animali senza licenza sotto pena della perdita dell'animale, overo il valsente d'esso, et quando s'amazzano animali grossi nella Giurisditione le lingue s'aspettano al Castello.

Similm[en]te sono tenuti questi Sudditi dare la Poredovgna cioè il castrato à soldi due la libra conforme il solito.

Niuno, sia Suddito, o forestiere può tagliar legne nel Bosco della Sig[no]ria non solam[en]te p[er] vendere, mà ne tampocco p[er] fabrica senza presaputa, et espressa licenza del Gov[ernator]e sotto pena di L 50, conforme è stato costumato p[er] il passato, delle quali s'aspettano alli Guardiani, ò accusatori L 10 et in questa pena incorre non solam[en]te venendo alcuno ritrovato in fragranti, mà ancora mentre si venisse in notitia doppo comesso il danno.

NB Sono anco tenuti li Sudditi p[er] ogni due Manzi condurre un carro di legne al Castello p[er] le feste di Natale.¹²⁸

Quando li Sudditi ottengono la licenza di tagliar legne dà fuoco p[er] vendere al Porto di Fianona saranno obligati dare alla Sig[no]ria p[er] ogni carro soldi 15, overo p[er] passo soldi 30.

f. 78 r

Et p[er]ciò p[er] maggior Custodia, et conservatione del Bosco, è tenuto il Com[un]e ogn'anno ritrovar due Guardiani, et quelli presentare alla Signoria p[er] essere à med[esi]mi dato il dovuto giuram[en]to l'incombenza de quali è non solam[en]te di custodire il pred[ett]o Bosco, mà tutti gl'altri possessi, et la pescaggione del Laco, et seguendo alcun danno, così nel bosco, come nelli possessi siano loro puniti, mentre non sapessero il Daneggiatore.

¹²⁶ Na ist. mj.: ... insinuato al Governatore, et dà Lui, ò dall'altra persona deputata...

¹²⁷ Isto, str. 253: ... alcuno ardisca...

¹²⁸ Isto, str. 254: [NB. Sono anco tenuti li Sudditi per ogni due manzi condur' un Carro di legna per le feste di Natale.]

Et p[er]che li Sudditi più volte senza riguardo alcuno dan[n]eggiano con loro animali campi, et vigne, così della Sig[no]ria che delli particolari, redondando ciò in detrim[ent]to del Castello in riguardo della Xma che viene à perdere dà qualche danno; resti p[er]ciò nell'avenire proibito d'inferir danni in pena di marche una, et nel pagam[en]to del Danno, la quarta parte della quale s'assegna al Gov[ernator]e et alli Guardiani.

Similm[en]te sono obligati questi Sudditi condurre la loro Xma, et rendite così di grano, come di Vino al porto come gl'altri, com'anco quelli ch'hanno cavalli sono tenuti andare à Capo d'Istria p[er] Sale p[er] bisogno del Castello.

Sono medesimam[en]te obligati andar alla Caccia ogni volta che li venghi comandato dalla Sig[no]ria et portar lettere conforme p[er] il passato. Niuno p[er]ò ardisse prender, ne amazzar Lepri, ne qual si sia altra Salvaticina, in niun modo ne maniera, ne tampoco prender pesce nel lago sotto pena di Marche cinque, la quarta parte viene al denunciante.

Et p[er]che più volte costumano li domestici, et forestieri in tempo d'estratto passar p[er] li prati del Castello con carri, et Cavalli con danno notabile, ancorche vi sia un'altra strada Com[unal]e, resti p[er]ciò così agl'uni che agl'altri espressam[en]te interdetto¹²⁹ doppo che saranno serati li Prati pred[ett]i di passar con Carri sotto pena di marche una, et con Cavalli lire quattro

f. 78 v

la quarta parte del quale p[er] venga al Gov[ernator]e et alli Guardiani.

Non Possono vendere questi Sudditi alcun bene stabile, meno li miglioram[en]ti senza espressa licenza del Gov[ernator]e.¹³⁰

In occasione di fabrica del Castello sono obligati à rabottare à loro proprie spese.

Sia proibito alli forestieri di pascolare nel territorio p[er]tinentente à questo Castello, così che passando li Sudditi di Bersez con loro animali oltre il loro confine sino alla cima del Monte, caschino nella pena di soldi 16 conforme l'agiustam[en]to seguito, et dalla cima in giù nella pena di marche una.

Il Giudicio della p[ri]ma istanza resti al Suppano, et Giudici, et l'appelationi al foro di Pisino, et li casi Criminali sia tenuto il Suppano denunciare al Gov[ernator]e dal quale poi sia trasmessa la denuncia à Pisino.

In occasione che alcun delli Sudditi volesse abandonar il suo maso, et partire dalla Giurisdictione è obligato dare alla Sig[no]ria lire cinquanta.

Sono medesimam[en]te tenuti li Sudditi della Vella Crasca oltre il pagam[en]to delle rabotte come sopra, rastellar, condur, riponer in mieda¹³¹ tutto il fieno della Sig[no]ria com'anco

¹²⁹ Isto, str. 255: ... à gl'uni come à gl'altri espre{s}sam[en]te interdetto...

¹³⁰ Na ist. mj.: ... la quarta parte della qualle pervenga all' Governat[ore] et ali Guardiani. Non possono vender alcun ben stabile q[ue]sti sudditi, meno Li miglioram[en]ti senza espressa Licenza del Governat[ore].

¹³¹ Isto, str. 256: ... come di sopra, rastellar, condur, poner in meda.

colleger l'uve, et condurle al Castello, et all'incontro se gli dà il vito di pane, et Vino come ad altre opere.

Oltre li Sudditi di sopra specificati vi sono due altri quali precedentem[en]te erano soggetti à Bellai, et hora vengono aggregati à Cosgliaco, et questi sono tenuti come gl'altri pagare la solita Xma, et p[er] rabotte, et altri aggravii p[er] ciasched[un]o lire trentatré, e soldi dodici cioè

Gio[vanni] Faldich L 33:12

Ghergo Faldich L 33:12

Gio[vanni] Gallovich di Bersez del 1693¹³² principierà à pagare in contanti lire otto, et ogli libre dodici, sopra la valicola in Sivcovaz, p[er] anni trenta continui, in virtù di propria

f. 79 r

obligatione fatta li 30 Giugno 1692 in Pisino alla presenza del Sig[nor] Carlo Cavaglieri Nott[ar]o pubblico, et Giudice Tomaso Lutcho ambi di Pisino, le quali valicole s'intendono esenti di Xma in sud[ett]o tempo d'anni trenta p[er] sud[ett]a corrisponsione annuale' cioè

Denaro L 8:–¹³³

Oglio libre dodici cioè (lib)¹³⁴ 12:–

---

¹³² Na ist. mj.: ... *Bersez 1693*...

¹³³ *Isto*, str. 257: ... {di decima} il sud[ett]o tempio d'anni trenta, per sud[ett]a corisponsione (?) anuale', dico – L 8:–.

¹³⁴ Oznaka za libru koja se ne može zabilježiti zamijenjena je s *lib*.

SAŽETAK

Urbari gospoštija Paz, Belaj i Kožljak

U članku su opisana urbarijalna davanja i odredbe »statutarne naravi« urbara gospoštija Paz, Belaj i Kožljak, s prijepisom urbara koji je uspoređen s drugim djelomično sačuvanim, a nešto starijim primjerkom. Nakon obrazloženja pojma urbara, autor prelazi na usporedbu četiriju sačuvanih primjeraka urbara i zbirki urbarijalnih davanja za područje Pazinske grofovije iz 1578. godine, jer su urbari gore navedenih gospoštija sadržani na kraju urbarijalnih zbirki za Pazinsku grofoviju, a zbog potrebe utvrđivanja razloga sastavljanja ovakvih zbirki. Nakon pokušaja rekonstrukcije datacije dijelova urbarijalnih davanja, a koja izuzev završnih i naknadnih unosa s kraja 17. stoljeća nije naznačena, prelazi se na teritorijalnu nadležnost gospoštija te raščlambu urbarijalnih davanja i obveza »statutarne naravi«. Urbarijalna davanja dijelila su se na redovite i izvanredne poreze, tlaku, desetine i počasti. Među odredbama »statutarne naravi« nalazimo opis funkcija župana i podžupana te čuvara imanja – saltara i gvardijana. Nadalje, među njima se nalaze i odredbe kojima feudalni gospodar čuva imanja koja zadržava u neposrednoj te one kojima kontrolira izvore svojih prihoda i ekonomiju cijelog posjeda. U urbarima su sadržane i fragmentarne odredbe o patrimonijalnoj sudbenosti ovih područja. U drugom dijelu članka pružen je na uvid prijepis urbara gospoštija Paz, Belaj i Kožljak s kojim je uspoređen nešto stariji primjerak, koji zbog oštećenja nosača velikim dijelom nije čitak te stoga nije upotrijebljen kao predložak prijepisa.

SUMMARY

Urbars (Land Registers) of the feudal estates of Paz, Belaj and Kožljak

The article describes urbarial levies and provisions of »statutory nature« of the Urbars (Land Registers) of feudal estates of Paz, Belaj and Kožljak, with the transcript of the Urbar compared to another, partly preserved and older copy. After explaining the term urbar, the author compares the four preserved copies of the urbar and collections of urbarial levies for the area of the County of Pazin dated 1578. Namely, the urbars relating to the above listed feudal estates were incorporated at the end of the urbarial collections for the County of Pazin in order to establish the reasons to compile such collections. After an effort to reconstruct the dating of sections of the urbarial levies, which, with the exception of final and subsequent records made at the end of the 17th century, is not given, the author elaborates the territorial jurisdiction of the feudal estates and urbarial levies and obligations of »statutory nature«. Urbarial levies were divided into regular and irregular taxes, land rent, tithes and tributes. Among the provisions of »statutory nature« there is a description of the functions of the *župan* (iupanus, district prefect) and *podžupan* (vice-iupanus, vice-prefect) and estate guardians – *saltar* and *gvardijan*. Furthermore, there are also provisions enabling the feudal master to keep his estates under his immediate control and those where he controls the sources of his income and economy of the whole estate. Urbars contain

fragments of provisions on patrimonial jurisdiction of these areas. The second section of the article contains the transcripts of the Urbars of the feudal estates of Paz, Belaj and Kožljak, compared to a somewhat older copy which is, due to damages of the medium, mostly illegible and could not be used as the template for the transcription.

RIASSUNTO

Urbari delle signorie di Passo, Bellai e Cosliacco

Nell'articolo sono descritte le imposte urbariali e le disposizioni di «natura statutaria» dell'urbario delle signorie di Passo, Bellai e Cosliacco, con la trascrizione dell'urbario comparato con un altro, a parte conservato, datato un po' prima. Dopo la spiegazione del termine urbario, l'autore passa alla comparazione di quattro copie conservate di urbari e di raccolte di imposte urbariali per il territorio della Contea di Pisino dell'anno 1578, dato che gli urbari delle signorie sopra nominate sono contenuti alla fine delle raccolte di urbari per la Contea di Pisino, e per il bisogno di determinare i motivi per la stesura di tali raccolte. Dopo il tentativo di ricostruire la datazione di alcune parti delle imposte urbariali, che non è registrata, eccetto quella delle entrate finali e aggiuntive dalla fine del XVII secolo, si passa alla competenza territoriale delle signorie e l'analisi delle imposte e obblighi urbariali di «natura statutaria». Le imposte urbariali erano divise in quelle regolari e straordinarie, tributi, decime e onoranze. Tra le disposizioni di «natura statutaria» troviamo la descrizione delle funzioni del prefetto e del sottoprefetto nonché dei custodi del podere – saltari e guardiani. Inoltre, troviamo le disposizioni con le quali il padrone del feudo custodisce i poderi che tiene sotto l'immediata amministrazione e quelli con i quali controlla le fonti delle proprie rendite e l'economia dell'intero podere. Negli urbari sono state conservate anche le disposizioni frammentarie sulla giurisdizione patrimoniale di questi territori. Nella seconda parte dell'articolo è offerta la visione della trascrizione dell'urbario delle signorie di Passo, Bellai e Cosliacco con il quale è comparata una copia più antica, che in gran parte non è leggibile a causa del danneggiamento del supporto, e per questo non è stata usata come modello della trascrizione.